

POSTMODERNİZM PERSPEKTİFİNDEN 11 EYLÜL VE İSLAMOFOBİ: ÜRETİLEN KORKUNUN TEMELLERİ

Ahmet Recai TEKİN *

ÖZ

Eleştirel yaklaşım olarak aydınlanmanın araçsal rasyonalizmini reddeden postmodernizm Batı'nın felaket tarihine karşı bir tepki olarak modernizm kriziyle ortaya çıkan boşluğu doldurmayı amaçlamıştır. Postmodern yaklaşım, medya üzerinden kimliklere dair toplumlar arası sınırları yeniden üretme kapasitesine ve sunulan özcü kimlikleri tahkim ederken farklı kimlikleri de ötekileştirme ve düşmanlaştırma gücüne sahiptir. Bu yaklaşımda, kurgu, imaj ve görsellerle olaylara bütüncül bakabilme kabiliyeti parçalanarak, medeniyet ve kültür tarihsizleştirilmekte ve dünya tasavvuru ve sorunlar görüntü üzerinden yeniden şekillendirilmektedir. 11 Eylül sonrası İslam dünyasındaki farklılıklar bir güvenlik sorunu haline dönüştürülmüştür. “Ya bendensiniz ya da teröristsiniz” algısı batılı düşüncede ontolojik bir şiddet üretmektedir. Ötekini kendine indirgemen, kendiyi aynileştirmeden, kendine dönüştürmeden anlayamayan bu derin zaafiyet tarihsel bir kurgunun dışavurumu olarak tezahür etmektedir. Kendinden olmayanlara karşı “barbar” nitelemesi, haçlı savaşları, anti-semitizm ve ırkçılık gibi tarihsel kodlar üzerinden bu bakış açısı başkalarını değersiz olarak inşa eden kavramlar türetmiştir. Batı-merkezcilik paradigması, yabancı düşmanlığı (Xenofobi) üzerinden bir propagandaya dönüşmektedir. Avrupa'nın kolektif hafızasına sinen bu zayıf psikolojik durum bir İslamofobi hikayesi uydurmuştur. Yabancı düşmanlığı ve ‘İslamofobi’ uluslar arası ilişkilerin tarihsel gelişiminde siyasi savaşın günümüzdeki en önemli stratejik silahı rolünü oynamaktadır. 11 Eylül saldırıları öncesinde kabul edilmeyen hangi ulusal ve uluslar arası iktidar pratiklerini meşru ve mümkün kıldığını da araştırmak gerekir. Çalışmamızda Avrupa-Batı merkezci güvenlik sorununun öteki üzerinden üretilen söylem ve kavramların bilgi-iktidar ilişkilerine nasıl dahil olduğu, dil, kelime, metin, görsel imaj ve yorumlarla reel dünyanın güvenlik algılarının nasıl inşa edildiği ve 11 Eylül sonrası İslamofobi ile hakim gücün kendini nasıl meşrulaştırdığı ve hukukileştirdiği incelenmiştir. Bu çerçevede ABD'nin uluslar arası iktidarını tahkim etme eğilimlerini ve İslamofobi endüstrisinin bu dönemde ortaya çıkan saklı anlamları postmodern teorinin yöntemleriyle analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler ve Postmodernizm, İslamofobi, 11 Eylül, politik psikoloji.

THE SEPTEMBER 11 AND ISLAMOPHOBIA FROM THE PERSPECTIVE OF POSTMODERNISM:THE BASES OF THE FEAR PRODUCED

ABSTRACT

Rejecting the instrumental rationalism of enlightenment as a critical approach, postmodernism aimed at filling the gap emerging with the crisis of modernism as a reaction of the West against the history of disaster. Postmodern approach has a capacity to reproduce the international borders over identities through media and power of marginalizing different identities and bearing hostility while strengthening the essentialist identities presented. In this approach, the ability to observe the events integrally through fiction, image and visuals is broken away, civilization and culture is made without a history and world envisage and problems are shaped over visualization. The differences in the Islamic world after the September 11 were turned into a problem of security. The perception of “You are either for me or a terrorist” has produced an ontological violence in the western ideology. Not being able to understand the other without degrading the other to himself, without identifying with himself and without turning the other to himself, this profound infirmity comes out as a manifestation of a historical fiction. Defining the others as “barbarians”, the perspective has produced concepts making others worthless over such historical codes as crusades, anti-Semitism and racism. Western centralist paradigm is turned into a propaganda over xenophobia. This weak psychological case permeated by the collective memory of Europe fabricated the story of Islamophobia. Xenophobia and “Islamophobia” play the role of the most strategical weapon of the political war of current time in the historical process of international relation. It is necessary to investigate which national and international government practices Islamophobia made legitimate and possible that was not accepted before the September 11 attacks. In this study, it was aimed to investigate how the European and Western centrist security problem was included in the knowledge and government relation of the discourse and concepts produced over the other, how the security perceptions of the real world was built through words, language, texts visual images and comments and how the dominant power made itself legitimized and legalized through Islamophobia after the September 11. In this sense, the tendency of strengthening the international power of the USA and the core meaning of Islamophobia industry emerging in this period were analysed through the methods of postmodern theory.

Keywords: International Relations and Postmodernism, Islamophobia, the September 11, political psychology.

*ESAM-Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, arecaitekin@yahoo.com

1. Giriş

Postmodern yaklaşımda söylemler üretildikleri toplum ya da aktörler tarafından bilgi-iktidar ilişkisine dahil olurlar. Dil, kelime ve metin anlamına gelen diskurlar üzerinden yeni bir söylem oluşturmanın, egemenlik, iktidar, yapı ve tarih gibi farklı siyasi pratikler üzerine düşünmeyi nasıl inşa ettiği postmodern yaklaşımın ana konusudur. Söylemler bilgi-iktidar arasındaki ilişkide anlamını bulur. Nihai tek bir doğru olmadığı, onun yerine ona yüklenen anlamların varlığı kabul edilir. Metinsel etkileşimlerle reel dünyanın güvenlik algıları ve siyasetin inşa edilmesi, geriye yorumların haricinde bir anlam bırakmaz.

Ontolojik düzeyde kimlik tartışmaları, Uluslararası İlişkiler kuramının tarih, zaman, mekan anlayışının özellikle Batı dışı farklı kültürleri ve toplumların çözümlenmesinde ortaya çıkan sorunları anlamamızı sağlar. Kültürel kimliğin Avrupa merkezci güvenlik sorunu “öteki” nin neden olduğu bir sorunsaldır. Avrupa merkezçiliğin Batı dışı kültürlerle ve toplumlara yaklaşırken kullandığı “yeni dünya düzeni”, “oryantalizm”, “üçüncü dünyalık”, “azgelişmişlik”, “fakirlik”, hem Avrupa merkezci hem de farklı olanı dışlayan kimlik olgusu modern uluslararası ilişkilerin gelişimindeki “gerçekliği” bize gösterir. Gerçeği şekillendirenin ve olayları ‘nasıl anlamamızı’ sağlayanın üretilen hikayeler ve perspektifler olduğu görülür.

Avrupa ve Amerika’da yabancıların, göçmenlerin kendi kültürel ve sosyal hayatlarını tehdit ettiğini düşünen anlayış 11 Eylül’le birlikte ivme kazandı. Bu anlayış tarih, kimlik, din ve etnisite üzerinden toplumsal mesajlar vererek geniş kitleleri yönlendirmekte ve korkular üretmektedir. Medya ve hiper gerçeklikler üzerinden dışlayıcı pratikler ve ölümcül kimliklerle inşa edilen “İslamofobi” uluslararası ilişkilerin tarihsel gelişiminde siyasi savaşın en önemli stratejik silahı rolünü oynamaktadır. Bu çerçevede 11 Eylül sonrası dünya güçlü olanın eylemlerini meşrulaştıracak farklı biçimlerde pek çok söylemlere ve eylemlere tanıklık etti. ABD’nin Afganistan ve Irak işgalleri ile anlamı barış olan “İslam” kelimesinin terörle ilişkilendirilmesi meşrulaştırmanın güçle ilişkisinin nasıl bir “gerçeğe” dönüştüğünün göstergesidir.

İslamofobi düşüncesinin dünyayı homojen bir yapıya dönüştürme hedefi, bir hakikat tekelliliği ve tek tipleştirme ideolojisi olarak insanlığın karşısına çıkar. Batı dışı toplumlara tepeden bakan ve bunları kültürel olarak bile irdeleme gereği duymayan bir paradigma geliştirilmiştir. Batı dışı toplumların gelişmesinin ancak Batı merkezci düşüncenin yol haritasını takip etmekle mümkün olabileceği söylemini geliştirmiştir. Bu düşünceye göre Müslümanlar bütünüyle reddedilmese bile, ‘yabancı’, ‘farklı’ ve ‘normal olmayan’ vatandaşlar kategorisinde yeni dünya düzeninde bir yerlere konumlandırılması gereken ‘özel nüfus’ olarak algılandırıldılar.

İslam’ı ve Müslümanları bir korku objesi olarak tanımlayan ‘islamofobi’ kavramı Amerikan Yüzyılı Projesine alan açan ve küresel siyasetin işgal ve müdahalelerine meşruiyet kazandıran bir kavramsallaştırma olarak 11 Eylül sonrası gündemde yoğun olarak yer almıştır. İslam’ın siyasal alandaki varlığını Batı için bir tehdit olarak yorumlayan, etkili bir kısım Batılı entelektüellerin İslam dinini benimseyen insanları terörle eş tutma konusundaki tehlikeli eğilimleri 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikasında etkili olmuştur.

11 Eylül hadiselerinin postmodern tekniklerle nasıl yorumlandığı, şiddetin ve nefretin kurgusal üretimi olarak İslamofobinin nasıl inşa edildiği, uluslararası ilişkiler düzeyinde İslam dünyasına yönelik farklılıkların medya ve görüntülerle nasıl bir güvenlik sorunu haline dönüştürüldüğü, politik psikolojinin tarihsel kimlik inşası ile Müslümanlara karşı batılı korku ve nefretin İslamofobik kökenleri uluslararası ilişkiler bağlamında çalışmamızın ana

konusunu oluşturmaktadır. Bu çerçevede postmodernizmin Uluslararası İlişkiler disiplindeki teorik yaklaşımları bütüncül anlam dünyamız için önem arz etmektedir.

2. Uluslararası İlişkilerde Postmodernizm: Teorik ve Kavramsal Çerçeve

Postmodernizm pozitivist yaklaşımı esas alan modernizmden bir kopuşu ifade etmekle birlikte bütünüyle dışında olmaktan uzaktır. Postmodernizm modernizme yeni bir ışık tutar ve pek çok stratejileri ve taktiklerini yeni oluşumlar içine dahil edip orada çalışmalarını sağlayarak temayüz eder. Modernizmin eleştirel söylemi postmodern tanımla modernizmin reddine zemin hazırlamıştır.⁵² Modern-postmodern ilişkisi geleneksel-modern ilişkisi gibi öncekinden farklılığı ifade etmek için kullanılmaktadır. Batı tarihinde geleneksel dönem bilginin üretiminin ağırlıklı olarak kilise tarafından örgütlendiği dönemdir. Modern dönemde bilginin değeri, kaynağı, üretimi ve dağılımı toplum örgütlenmesinde soyut insan kategorisi Tanrı'nın yerini almaya başlamıştır. Modern proje insana indirgenemeyen tüm bilgi ve değerleri hayattan kovma idealini uzun yıllar muhafaza etmesine rağmen 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra modernizmin sanayi toplumunun yerini, küreselleşme ile tüketim ve iletişim toplumu almaya başladı. Bu dönüşümün getirdiği yenilikler postmodernizm olarak tanımlandı. Postmodernizm nitelmesi modern bir ideal olarak dönemlemeyi çağrıştırdığı için yarı modernist bir kavramdır.⁵³ Postmodernizme farklı bir yaklaşım ise örtük/örtülü modernleşme olarak tanımlanmasıdır.⁵⁴ 'Post-yapısalcı' kavramı ise üzerinde ortak bir tanım olmamakla birlikte daha kapsayıcı anlamdaki post-modern teorinin sözcükler, anlamlar, metinler ve bilimsel yöntemler hakkındaki 'eleştirel soruşturmasını' içeren yorumudur.⁵⁵ Uluslararası İlişkiler literatüründe her iki kavram benzer çağrışımlarla aynı anlamda kullanılabilir.

Postmodern yaklaşıma göre, gördüklerimiz ve uluslar arası olgularda yaptığımız incelemeler bizim algılarımıza dayanır, o da önceki anlama biçimlerinden bilhassa etkilenir ve kullandığımız dil değerlerimizi yansıtır. Postmodernistler bilgiye dair hakim yaklaşım olan modernizmi çalışmaların kişisel ya da insani tarafını göz ardı etmek ve yeterince hesaba katmamakla eleştirmişlerdir. Gerçekler, kavramlar ve teorilerin değerlerden ayrı tutulamayacağını varsayarlar. Bunlar insanın gözlem, kurgu ve yorumlarına dayanmaktadır.⁵⁶

Postmodernistler evrensel ve mutlak doğru fikrini kabul etmezler. Algılarımızdan bağımsız dışsal gerçeklik fikrini reddederler. Modern akımlar olarak; marksizm, liberalizm ve realizm gibi yöntemlere, üst anlatılara karşı şüphecilik olarak tanımlanır. Temel eleştiri yöntemi, üst anlatıların söylem farklılıkları ve çatışmaları halinde hüküm vermenin neredeyse imkansızlığıdır. Postmodernistler aslında baskıcı, büyük ve özgürleştirici anlatıların maskesini düşürmeye çabalamaktadırlar. Onlara göre özgürleştirmeler kafeslemenin yeni bir şeklini doğurur. Liberalizm bizi kapitalizme ulaştırmak için sadece feodalizmden kurtarmıştır. Marksizmin yaptığı ise kapitalizmin yerine Stalinizmi koymak olmuştur. Üst anlatı fikri dışlanan ötekiye meşru bir şekilde bastırılabilir. 'Gerçek' güç için bir maskeye dönüşmektedir. Postmodernizm etik yaklaşımını koruduğu müddetçe farklılıklara saygı olarak özetlenebilir.⁵⁷

⁵² Andreas Huyssen, "Postmodern'in Haritasını Yapmak", *Modernite versus Postmodernite*, Der: Mehmet Küçük, Vadi/Toplum yay., Ankara 1993, s.126-127

⁵³ Ömer Demir, *Bilim Felsefesi*, Vadi yay., Ankara 1997, s. 121-122

⁵⁴ Şaban Çalış, Selçuk Üniversitesi Uluslar arası İlişkiler Doktora Programı Ders Notları 2015-2016

⁵⁵ Hakan Övünç Ongur, "Post-Yapısalcılık", *Uluslar arası İlişkilere Giriş*, Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.), küre yay., İstanbul 2014, s. 227

⁵⁶ Paul R. Viotti, Mark V. Kauppi, *Uluslar arası İlişkiler ve Dünya Siyaseti*, Ceviren: Ayşe Özbay Erozan, Nobel Yay., Ankara 2014, s. 42

⁵⁷ Martin Griffiths, Terry O'Callaghan, Steven C. Roach, *Uluslar arası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Çev: Cesran, Nobel Yay., Ankara 2013, s. 263

Postmodernizm modernist/pozitivist tüm bilimsel ve toplumsal duruşlara karşı bir meydan okuma olarak kendini konumlandırır. Epistemolojik yansıması ise post pozitivism olarak nitelenmekte ve bilimsel bilginin deneye veya akla dayanması gerektiğini savunun pozitivism ve rasyonalizmin yerleşik kurallarını kabul etmemektir. Eleştirdikleri şeylere alternatif getirmeyen post-modern anlayışın en önemli katkısı bilime egemen olan tüm teori ve yaklaşımların yeni baştan bir eleştiriye tabi tutulmasını sağlaması olmuştur. Aydınlanma ürünü olan ne varsa reddedilmesini öngören postmodernizm tarihin belli bir perspektiften yorumlanmasını reddeder.⁵⁸ Postmodernizm medya-iletişim çağında gerçeğin yansıtılmaktan çok inşa edildiğini veya kurgulandığını belirtir. Postmodernizm pozitivismin güvenilir bilgi üretiminde kullandığı “keşfedilmeyi bekleyen objektif gerçeklik”, “özne-nesne ayrımı”, “deneye dayalı bilgi üretimi” ve “rasyonel akıl yürütme” gibi varsayımları eleştirir. Postmodernistler siyasi otoritenin bilgi-iktidar ilişkileri ile güvenilir bilgi üretimi adına farklılıkları susturarak bir toplumun ihtiyaçlarının, problemlerinin ve çıkarlarının belirlenmesinde karar verme tekeliğini ellerinde bulundurmalarını anlarlar.⁵⁹

Postmodernistler için temel problem, egemenlik haklarının varlığıdır. Bu haklar insan aidiyetlerini, lineer tarihin inşası ile siyasal ve politik sınırları belirler. Eleştiri sadece ulus devletlerin egemen güçlerine değil aynı zamanda disiplini uluslararası ilişkiler olarak açıkça tanımlamak ve sınırlarını çizmektir. Ashley ve Walker devlet ve disiplinler arasındaki önemli benzerliklerden hareketle alanın sınırlarını çizmek için neyin içeride neyin dışarıda olduğunu öne sürerler. Devlet ve disiplinler politik güç araçları ile kimin ait, kimin dışarı olduğunu belirleme özelliklerine sahiptir. Postmodernistler çeşitliliği azaltan tek bir sentez arayışı içinde olmadıkları gibi kriz algısını daha da yükselterek insanın üzerindeki keyfi sınırlara itiraz edilmesini ve yıkılmasını istemişlerdir.⁶⁰ Buna göre teori ve pratik arasındaki modern ayırımın yerini ‘söylem’ almıştır. Özellikle Ashley, belirli bazı bilgi-iktidar söylemlerinin hangi stratejiler yoluyla zıt kavramsal hiyerarşiler kurduğunu ve karşıt konumları bastırıldığını açığa çıkaracak, disiplinle ilgili bir ‘yapısökümü’ projesiyle ilgilenmiştir. Ona göre yaşadığımız dünyayı tarif etmekte kullandığımız “dil”, ben ve çevre arasında aracılık etmez. Bu, temel ontolojik inançlarımızı nasıl meşrulaştırdığımıza ilişkin önemli epistemolojik konuları arka plana iten modern bir gururdur.⁶¹ Ashley ve Walker ‘egemenliği’ okurken sınırlamanın siyasal, ideolojik, dinsel özelliğini kadim değil de arazi olarak tanımlar ve entelektüel dogmatizmi ve disiplinin kapanmasını protesto ederler. Habermas’ın açık diyalog savunması ile Foucault’un iktidarın aktörler ve süreçler arası işleyen bir güç ilişkisi olarak çözümlenmesi yaklaşımı arasında paralellik vardır.⁶²

Postmodernistler için ‘özne’ metafizik yerine insanı merkeze koyan hümanizm ve modernitenin bir icadıdır. Burada insanın aklını kullanarak gerçekliğe, bütünü bilgisine ulaşabileceği inancı esastır. Pozitivism modern özneyi özcü bir anlayışla rasyonel olarak verili almaktadır. Marksizm ise öznenin toplumsal ilişkiler tarafından belirlendiğini söyler.

---

⁵⁸ Tayyar Arı, “Uluslar arası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler”, Postmodern Uluslar arası İlişkiler Teorileri 2, Uluslar arası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar (Der. Tayyar Arı), Dora yay., Bursa 2014, s.22-23

⁵⁹ Tuncay Kardeş, Ramazan Erdağ, “Postyapısalcılık ve Uluslar arası İlişkiler”, Der: Ramazan Gözen, “Uluslar arası ilişkiler Teorileri”, İletişim Yay., İstanbul 2015, s.382

⁶⁰ Andrew Linklater, “Uluslar arası İlişkiler Teorisinde Sonraki Soru Aşaması: Eleştirel ve Teorik bir Bakış Noktası”, çev: Aşkın İnci Sökmen, Uluslar arası İlişkilerde Anahtar Metinler, Haz. Esra Diri, İstanbul 2013, s.631- 632

⁶¹ Martin Griffiths, Steven C. Roach, M. Scott Salamon, Uluslar arası ilişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler, Çev: Cesran, Nobel Yay., Ankara 2011, s.249

⁶² Necati Polat, “Postyapısalcı Yaklaşımlar”, Devlet, Sistem Kimlik Uluslar arası ilişkilerde Temel Yaklaşımlar, Der: Atilla Eralp, İletişim Yay., İstanbul 2004, s.275

Buna göre insanlar tarihi geçmişten gelen koşullarla yaparlar ve ideoloji öznenin kurucusudur. Foucault ile birlikte iktidar ve söylem öznenin kurucusu olmaktadır. İdeolojinin yerini **Söylem** almaktadır. Postmodernizm, “insan öznenin” tarihsel olarak nasıl üretildiğini sorgular. Batılı/doğulu, medeni/vahşi, iç/dış, gibi kimliklerin farklı yerlerde bu ikiliklere anlam veren, dahil etme ve dışlama aracılığıyla oluşan kültürel uygulamaları incelemektedir. Bu ikilikte içerde olan her zaman benliği, iyiliği, önemli ve asıl olanı temsil ederken, dışarıda olan ötekiyi, tehdidi ve yabancıyı tanımlar.⁶³ Postmodern yaklaşıma göre sosyal gerçeklik, söylemin pratikteki yansımaları ile birlikte inşa edilmektedir. Söylem yoluyla içselleştirilen ve dışlayıcı etkileri bulunan bazı kimlik yapıları, farklılıklara açık kapsayıcı kimlik yapılarının inşasına fırsat verir. Bu yönüyle söylem iktidar kavramı ile doğrudan ilişkilidir. Söylemler üretildikleri toplum ya da aktörler tarafından bilgi-iktidar ilişkisine dahil olurlar.⁶⁴

Geleneksel teorilerin tarafsızlık ve nesnellik iddialarını sorgulayan postmodernizmin eleştirel özelliği ön plandadır. Foucault, bilginin soybilimi kavramını kullanarak dil, kelime ve metin anlamına gelen diskurlar üzerinden belli bir söylem oluşumunda, bir konuşma eyleminin anlamını diğer konuşma eylemlerinden aldığına dikkat çekmektedir. Ona göre nihai ve tek bir doğru yoktur. Söyleme yüklenen anlam vardır. Foucault güç-iktidar, egemenlik, yapı ve tarih gibi kavramlara getirdiği farklı siyasi pratikler üzerine düşünmeyi önermekle, arkeoloji, soy bilimi, diskur ve sorunsallaştırma gibi kavramları kazandırmış olmakla alanı etkilemiştir.⁶⁵

Postmodernizm güvenlik kavramının yeniden tanımlanmasına yaptığı en büyük katkılardan biri **iktidar ve bilgi**⁶⁶ arasındaki ilişkinin doğasını ortaya çıkarmak olmuştur. Foucault'nun analizinde, üretilen tüm bilgilerin iktidar/güç ilişkilerine dayandığını ve bunun dışında objektif bir gerçeklikten bahsetmek mümkün değildir.⁶⁷ Foucault, hakikatı (bilgiyi) kendisini üreten ve destekleyen iktidar sistemleriyle ve kendisini yayan iktidar etkileriyle döngüsel bir ilişki içinde olduğunu belirtir. Bu hakikat rejimi, keşfedilecek ve kabul edilecek hakikatler bütünü olmayıp, doğru ile yanlışın birbirinden ayrıldığı ve doğruya spesifik iktidar etkilerinin yüklendiği kurallar bütünüdür.⁶⁸

Postmodernizmin metinsel stratejilerini incelediğimizde güvenliğin, küresel mekanın ve devletin nasıl yazıldığı görülür. Richard Devetak “Post yapısalcılık” çalışmasında, Der Derian'ın güç siyasetinde metinsel etkileşimlerine vurgu yapar. J. Derrida'ya göre reel dünya bir metin gibi inşa edilir ve yorumlama haricinde hiç kimse bunu reel olarak göremez. R. Bleiker'a göre ise olay ve nesnelere nasıl temsil edilmesi gerektiği, insan bilincinin yapısı ve değişik yorum tercihleri algılarımızı belirler. Temsil ve inşa edilme süreçlerinde farklı yorumlar arasında karşılıklı inşa olduğu görülür. Post-yapısalcılık metinsel etkileşim olarak iki stratejiyi inceler: Yapısöküm ve çifte okuma.⁶⁹

Yapısöküm, herhangi bir metin içinde geçen kavramların metnin bütünlüğü açısından tutarsız ve ikircikli kullanımlarından yola çıkarak yazarın kurduğu kavramsal ayrımların

⁶³ Klevis Kolasi, “Uluslar arası İlişkilerde Postyapısalcılığın Katkıları ve Sınırları”, Uluslar arası İlişkiler Teorileri, Mehmet Şahin-Osman Şen (ed.), Kripto yay., Ankara 2014, s.306-308

⁶⁴ Tuncay Kardeş - Erdağ, Postyapısalcılık...a.g.e, s.386

⁶⁵ Tayyar Arı, Postmodern Uluslar arası...2, a.g.e., s.29-30

⁶⁶ İktidarı incelemenin özne sorunu için bkz. Michel Foucault, Özne ve İktidar, Çev. Osman Akınhay, Ayrıntı Yay., 5. Basım, İstanbul 2016, ss. 57-82

⁶⁷ Zerrin Ayşe Öztürk, “Uluslar arası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek”, Tayyar Arı Postmodern Uluslar arası İlişkiler Teorileri 2, Uluslar arası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar (Der. Tayyar Arı), Dora yay., Bursa 2014, s.169

⁶⁸ Michel Foucault, Entelektüelin Siyasi İşlevi, Çev: Işık Ergüden, Ayrıntı yay., İstanbul 2016, s.83

⁶⁹ Richard Devetak, “Post-yapısalcılık”, Uluslar arası İlişkiler Teorileri”, Küre yay., İstanbul 2014,s.256-257

başarısızlığını açıklamak amacıyla geliştirilmiş bir yöntemdir.⁷⁰ Pozitivizmi Derridacı anlamda yapısöküme uğratan Postpozitivizm disipline yeni boyutlar eklemiştir. Pozitivistlerce kullanılan temel kavramlar, metinler, dil ve modern özne, Avrupa'ya özgü ahlak kodları, Batı tarzı yaşamın üstünlüğü gibi söylemlerin uluslararası ilişkilerde ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunu, bu imtiyazı yapısöküme uğratarak, bize doğalmış gibi gelen söylem ve eylemleri sorgulamaktadırlar. Postpozitivistler uluslar arası ilişkiler çalışmalarına, yeni bir dil, felsefe ve hatta moral bakış kazandırmıştır.⁷¹

Modern Uluslararası İlişkiler egemenliğin olmadığı/birden çok egemenliğin olduğu bir alan olarak tanımlanır. Egemenlik paradigması bir epistemolojik duruştur. Bilgiye dayalı egemenliğin, dünyayı nasıl düzenlediği, bunun Tanrı vergisi olmadığı, insanın bilgisinin kaynağı olduğu ve tarihi yapma hakkını elinde bulundurduğu ve akıl yoluyla insanın bütüncül bilgiye, özerkliğe ve iktidara sahip olacağına yönelik bir inanç vardır.⁷²

Ashley'in anarşik okuması, uluslar arası ilişkilerde gerçekçiliğin 'yapısökümcü' okuma stratejisidir. Gerçekçi metinleri, anarşik ortamdaki bölgesel devletlere dair verili bir gerçekliği yansıtma çabası olarak okumamızı teşvik etmektedir. Ülkesel devleti özgürlüğümüzü sınırlandıran ve kimliğimizi farklı ulusal toplumların üyeleri olarak yapılandıran girişimler olarak okumalıyız. Uluslararası ilişkilerin mekansızlığını anlamak için disiplini inşa eden 'anarşi problematiğinin' çifte okumasını yapmaktan kastedilen budur. Anarşinin düzen ve otorite yokluğu ile bağlantılandırılması, ancak ülkesel egemenlik ve düzen/toplum arasında önceden bir bağlantı olması durumunda mümkün olabilir.⁷³ Derrida bütünlüğün ve istikrarın sağlanması ile istikrarsızlık arasındaki ilişkiyi, herhangi bir analiz metni **çifte okumaya** tabi tutarak ortaya koyar. Ashley'in anarşi problemine yönelik çifte okuması egemenliği dengeleyecek merkezi küresel otoritenin olmaması "güç siyasetini" sorunsallaştırmıştır. İlk okuma "anarşi" probleminin, inşa ediciliğini, devletlerin çıkarı, gücü, kaynakları ve toprağı olduğunu veri kabul eder. İkinci okuma; inşa edici unsurları dağıtır. Güç mücadelesinin hakim olduğu, anarşik bir alan olduğu gerçeğini sorgular. Egemenlik ve anarşi, karşılıklı olarak birbirini dışlayan ve tüketen olgular olarak kabul edilir.⁷⁴

Devlet temel niteliği itibariyle uluslararası aktörlerle ilişkilerde sabit olmayan bir ajandır. Küreselleşme, devletin rolünü zayıflatmaktan çok onun amaçlarını, sınırlarını ve önceliklerini değiştirmektedir. Der Derian'a göre Soğuk Savaş ve 11 Eylül sonrası dönemde "yeni bir küresel heteropolarite" doğmaktadır. Bu karmaşık çok kutuplulukta, devlet dışındaki farklı tür ve güçteki aktörler ve bunların arasındaki karşılıklı etkileşim, küresel çapta büyük değişiklikler yapabilecek kapasiteye sahip durumdadır.⁷⁵

Bu karşılıklı etkileşim içerisinde devleti inşa eden kavram olarak **Kimlik**, mekânsal ayrıştırmalarla dahili kimliği güvence altına alan dışlayıcı pratiklerin eseridir. Kimlik farklılıkla ve ötekiyle tanımlanır. Farklılık tehdit veya tehlike ile eş anlamlıdır. Campbell'e göre, egemen devletin varoluşu tehlike söylemlerine dayanır. Ötekileştirme süreci sadece mekânsal değil zamansal da olabilir. Avrupa'nın günümüzde kendi sınırlarını çizmek ve kimliğini kurmak için çatışmacı geçmişine dönük nasıl zamansal ötekileştirmeye başvurduğunu göstermektedir. Avrupa dönüştürücü kapasitesiyle, kendini yenilikçi ve barışçıl

⁷⁰ Hakan Övünç Ongur, Post-yapısalcılık... a.g.e., s.230

⁷¹ Erdem Özlük, Uluslar arası İlişkilerde Devlet, Tanım Teori ve Devlet İstisnacılığı, Çizgi yay., Konya 2014, s.61-62

⁷² Richard Devetak, "Post-yapısalcılık", a.g.e., s.249,255

⁷³ Martin Griffiths, ...Temel Düşünürler..., a.g.e., s.254

⁷⁴ Richard Devetak, Post-yapısalcılık... a.g.e., s. 260-261

⁷⁵ Erdem Özlük, a.g.e., s.115-116

bir kimlik inşa etmek için çabalamaktadır. Bu aynı zamanda Avrupa'yı tarihsel olarak kendileriyle örtüşmeyen, Batı-dışı toplumlar karşısında, tarih ve modernite adına konuşan egemen bir özne olarak göstermesini de içermektedir.⁷⁶ Avrupa tarihinde “modernizm” kavramı medeni-barbar söylemi üzerinden yeniden inşa edilerek Avrupa merkezci olarak kavramsallaştırılmıştır.

Simon Dalby güvenlik, kültür ve kimliği analiz ettiği makalesinde, kültürel kimliği kendisini “biz” olarak adlandırdığı etnosentrik bir çerçevede formüle eder. Güvenlik sorunu ise ‘öteki’nin neden olduğudur. Çünkü güvenlik problemi ötekini üreten politik kurumların çalışmaları ile ortaya çıkmaktadır. Kendi güvenlikleri için “güveniksizleştirici” ve sürdürülebilir olmayan jeopolitik temsiller üretilerek azınlık ve marjinal kesimlerin tehdit olarak değerlendirilmesi çağdaş şiddetin nedenlerini örtbas etmektedir. Kültürel farklılıklara, diyalog ve katılım gerektiren konulara politik şiddet içeren müdahalelerle şiddetin nasıl ve niçin olası hale getirildiği değerlendirilmektedir⁷⁷

Ontolojik düzeyde kimlik özellikle Batı-dışı, farklı olan kültürlerin ve toplumların çözümlenmesinde ortaya çıkan sorunları anlamamızı sağlar. Avrupa Batı dışı kültürlerle ve toplumlara yaklaşırken kullandığı yeni dünya düzeni, oryantalizm, oksidentalizm, üçüncü dünyalık, az gelişmişlik, fakirlik, gibi hem Avrupa merkezci hem de farklı olanı dışlayan kimlik olgusunun modern uluslararası ilişkilerin tarihsel gelişimindeki rolünü bize göstermektedir. Kimlik kavramı kuramsal ve siyasal pozisyonlar arası savaşın en önemli stratejik silahı rolünü oynamaktadır. Siyasal stratejiler savaşı 11 Eylül sonrası kendini, “medeniyetler çatışması”, “tarihin sonu”, “etnik ve dinsel kıyım”, “ırkçılık”, “islamofobi”, “cihad”, “çok-kültürlülük”, “radikal demokrasi” gibi farklı biçimlerde ‘söylemsel oluşumlar’ içinde göstermektedir.⁷⁸

Ashley, **Hegemonya** kavramını kullanarak, hakim öznellik biçiminin nasıl normalleştirilerek kabul gördüğünü ele alır. Ashley hegemonyayı egemen siyasi özne ve eylemleri yönlendiren paradigma olarak görmektedir. Ashley’in dikkat çektiği; devlet ile egemenliğin bir araya gelmesi, siyasi özne üretimine katkıda bulunan sürekli değişim içerisindeki tarih ve kültürel temsiller ve pratiklerle sağlanır. Derrida öznenin kendi kendine atıfla, devletler kendi özelliklerini sürdürmelerini sağlayan ya da koruyan şeyleri tehdit etme potansiyeline sahiptir. Bleiker, örnek modelin işlevinin, alternatif özne kavramsallaştırmalarını akamete uğratmak veya onları gelişmemiş, eksik veya sapkın olarak göstererek değersizleştirmek olduğunu belirtir. Mesela, ‘batık devletler’, ‘haydut devletler’ ve ‘terörist devletler’, hakim normlardan sapmış patolojik devletlere örnek teşkil etmektedir. Bunlar normlara uymayarak hegemonik özne biçimlerini desteklemektedir.⁷⁹

Andrew Linklater uluslararası otoritelerin dünya toplumunun uygarlaştırılmasındaki rolünü genişletmiş ve küresel yurttaşlığı teşvik etmek için yeni ahlaki ve etik imkanlar öne sürmüştür. Fakat önemli bir uyarıda bulunarak, devletin; dönüştürücü eğilimlerin artan küresel bağlarını engelleyebilecek bir güç olduğunu, buradan hareketle 11 Eylül sonrası iyimserliğini koruyan Linklater, uluslararası eleştirel teorisyenlerin söylemsel etiği; kimliği

⁷⁶ Richard Devetak, Post-yapısalcılık... a.g.e., s. 268-271

⁷⁷ Simon Dalby, Geopolitics And Global Security, Culture, Identity, and the ‘pogo’ syndrome., <http://english.360elib.com/datu/S/EM210585.pdf#page=308>, Erişim Tarihi: 10.12. 2015

⁷⁸ E. Fuat Keyman, “Uluslar arası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni”, Uluslar arası İlişkilerde Postmodern analizler-1, Kimlik, Kültür Güvenlik ve Dış Politika, Der: Tayyar Arı, MKM yay., 2012, s.40-41

⁷⁹ Richard Devetak, Post-yapısalcılık, a.g.e., s.273

duyarlı ve farklılığın yönetime tabi kılınmadığı bir politika ile ilişkilendirmenin yeni yollarını bulmaları gerektiğini iddia eder.⁸⁰

Sonuçta Nietzsche'yi izleyen postmodernizme göre, perspektifler ve yorumlar reel dünyanın gerçek ve temel unsurlarıdır. Aslında bir perspektif ve hikayeyi önceleyen herhangi bir nesne veya olay yoktur. Olayı şekillendirenler de, nasıl anlamamız gerektiğini sağlayanlar da bu hikayeler ve perspektiflerdir. Kavramlaştırmalar ve tarihi hikayeler günümüz için oldukça hayati rol oynarlar. Özellikle çağdaş güç/iktidar mücadelesinin ana kaynakları olarak, mesela 11 Eylül'ün⁸¹ söylemsel inşası ve "İslamofobi"nin hikayelendirilmesi gibi.

3. Postmodernizm, 11 Eylül ve İslamofobi: Şiddet ve Nefretin Kurgusal Üretimi

Aydınlanmanın araçsal rasyonalizmini reddeden postmodernistler batının felaket tarihine karşı tepki olarak modernizm kriziyle ortaya çıkan boşluğu doldurmayı hedeflemiştir. Postmodernist anlayışa göre bilgi, kişinin iktidar mücadelesinden ve bilginin üretildiği ortamdan ayrı düşünülmemeyen bir meşrulaştırma olarak ele alınır. Baudrillard'a göre postmodern dünya anlamdan yoksun olan teorilerin herhangi güvenli limana demirmek için boşlukta aktığı, anlam derinliği olmayan bir nihilizm evrenidir.⁸² Fernand Braudel "bugünü anlayabilmek için tarihi seferber etmek zorundayız" diyor. Bugünkü anlama çabamızı tarihin ötesine taşıyarak, algılama, konuşma veya söylem biçimlerimizi tarihe giydirme açmazından kurtararak, hem tarihi, hem de kendimizi özneleştirerek özgürleştirme imkanına kavuşabiliriz. Böylelikle yaşadığımız küresel medeniyet buhranı içinde varlığa ve hakikate olan "ontolojik saldırı"nın sebeplerini anlayabiliriz. Tarihe bugünkü algılama biçimlerimizi giydirmek, tarihi derinliği yok etmek ve tarihi nesneleştirmek yerine -Kant'ın deyişiyle, "kendinde-şey" olarak bize konuşmasını sağlayabilme, sorunudur. Seküler, monolojik, tek boyutlu Batı sivilizasyonunun bütün küre ölçeğinde hayatımızın görünür-görünmez boyutlarında hakim olması, insanlık tarihinde görülmemiş ölçekte ve çapta köklü ve sarsıcı bir medeniyet buhranı yaşamasına yol açmıştır.⁸³

İnsanlık tarihi ve hakikatini bir bütün olarak görebilme imkanlarını ortadan kaldıran ve sonuçta ontolojik güvensizlik duygusu, anlam ve yön yitimi yaşayan ama bu deruni sorunu örtmek, ertelemek için epistemolojik güvenlik alanlarını genişleterek, tabiat-bilim ve teknoloji kontrol edilerek insanın iç dünyası, zihni ve bilinçaltının kontrol ve kolonize edilmesi sağlanarak sorunlara karşı duyarsızlaştıran, narkoz etkisi üreten medya ve kültür endüstrisi vasıtasıyla küresel sistemin haksız hegemonyasının sürmesini mümkün kılmaya ve pekiştirmeye katkıda bulunmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Bu manada tam bir postmodern çağ körleşmesi sorunu ile karşı karşıyayız.⁸⁴

Meta anlatılarla Ernest Gellner postmodern yaklaşımları öznelciliğin batağına bir saplanmış; tüm pratikleri ve inançları içinde hiçbir evrenselcilik ihtimalinin bulunmadığı öznel yönelimlerden ibaret bir tür **hiper-görecelilik** olarak nitelendirir. Yorumcu yaklaşıma dayanan bu indirgemeye postmodernizm bir kez meta-anlatıların sonu olarak kabul edildiğinde, gerçekten postmodern dünyada dinlerin de sağlam bir yer edinemeyecekleri kolaylıkla kabul edilebilir. Lyotard dinlerin tamamının anlatıyla tevarüs eden bilgi olmaksızın ayakta kalamayacağını savunur. Aydınlanmanın metafizik, büyüsel anlatıların meşruiyetini yok ederek, bilimsel rasyonalist ve hümanist söylemleri onların yerine ikame etmiş olduğuna dikkat çeker. Bu ikame ile akılcılık, rasyonalizm, hümanizm ve özgürlük gibi ideallerin birer

⁸⁰ Martin Griffiths, ..Temel Düşünürler..., a.g.e., s. 207

⁸¹ Tayyar Arı, Postmodern Uluslar arası...2, a.g.e., s. 31

⁸² Ahmet Dağ, Ölümçül Şiddet, Baudrillard'ın Düşüncesi, Külliyyat Yay., İstanbul 2014. s.69-70

⁸³ Albert Schweitzer, Medeniyet Felsefesi I, Külliyyat Yay., İstanbul 2011. s. 22-24

⁸⁴ Albert Schweitzer, a.g.e., s. 23-25

anlatı mahiyeti kazanmış olduklarını söyler. Bu anlatılardan türetilen demokrasi, özgürlük, nesnellik gibi büyük anlatıların hiçbir zaman gerçekleşmeyecek anlatılardan ibaret olduğu bilinci, çağımızı postmodern çağ olarak nitelendirmemizi sağlayan bir bilinç durumudur. Şüphesiz ki böyle bir durumdan ilk etkilenecek olan dinlerdir.⁸⁵ Bu durum Batı dışındaki diğer medeniyetlerin çocukları gibi Müslümanları da semantik intiharla karşı karşıya bırakmaktadır. Kastedilen, bir medeniyetin çocuklarının dünyaya kendi kavramlarıyla değil, hakim uygarlığın kavramlarıyla ve dolayısıyla perspektifleriyle ve yorumlarıyla bakmaya mahkum olmasıdır.⁸⁶ Tarihsel olarak, iktidarların söylem ve gerçekliği üretme gücünün ne tür kimlikler inşa ettiği ve bunların nasıl tahripkar sonuçları olabileceğini görmek bakımından 11 Eylül hadiseleri ve sonrasındaki İslamofobik şiddete ve gelişmelere bakmak yeterlidir.

Batı'da ve dünyanın farklı bölgelerinde iktidar ve baskı odaklı uygulamalarla, kuvvete dayalı, yıkıcı ve zorlayıcı şiddetin toplumsal yapı ve ideolojik olgulara bağlı olduğu öne çıkar. Bunun yanında karalama ve kötüleme olarak şiddet yaygın bir şekilde bir politika aracı olarak İslam toplumlarına sunulmaktadır. Karalama ve kötüleme yönünden şiddete maruz kalanın "ötekiliği" kabul edilir. Öteki kılınan kişi, saygı gören bir özne olmaktan çıkarılıp dışlanabilecek, ortadan kaldırılabilir bir obje olarak ele alınır. Bu bakımdan şiddet, tanımladığımızdan, anlayabildiğimizden, yaşayabildiğimizden daha büyüktür ve asla mahiyetine nüfuz edemeyeceğimiz bir alanı işaret eder.⁸⁷

Postmodernizm, 11 Eylül saldırıları sonrası klasik uluslararası ilişkiler yaklaşımındaki devlet, egemenlik ve şiddet temalarını soybilim ve yapısökümden edindiği bakışla yeniden incelemektedir. Foucault'un soybiliminin dikkat çektiği egemen devlet uluslararası alanın hakim öznesi olarak nasıl ve hangi siyasi pratikler ve temsiller yoluyla kurumsallaşmaktadır? Egemen devletin nasıl mümkün kılındığına, nasıl kabul gördüğüne ve nasıl bir öze sahipmiş gibi gösterildiğine yönlendirilmektedir. David Campbell; **şiddet** bir yandan egemen topluluğun yuvasını kurarken, diğer yandan da bu topluluğun vatandaşlarının korunması gereken bir durum⁸⁸ olduğunu belirtir. Postmodern teorisyenler devletlerin verili ve istikrarlı kimliklerinin var olmadığını ileri sürmektedirler. Devletler meşruluklarını sağlamakta milliyetçiliğe yaslanan aslında hayali siyasi topluluklardır. Güvenliğin inşası da aslında devletlerin kendilerini yeniden inşa etme süreçlerinin temel taşlarından biridir. Bundan dolayı devletlerin güvenlik ihtiyacı asla bitmez. Campbell'a göre devletlerin dış politikada daima tehditlerin varlığından söz etmeleri, aslında devletin kimliğine ya da varlığına yöneltilmiş bir tehditten öte, devletin kimliğinin ve varlığının yeniden yapılanmasının koşuludur.⁸⁹ Maja Zehfuss, 11 Eylül ve teröre karşı mücadelede soybilimsel analizinde bütüncül aktör varsayımlarına ve sebep-sonuç ilişkisine yönelik eleştirilerde bulunur. ABD ve İngiltere Hükümetlerinin yaptığı gibi, 11 Eylül saldırılarının Batı'ya yönelik bir saldırı olduğunu ima etmenin, saldırgan teknolojiyi üretmesi nedeniyle batılı toplumların da saldırganlarla suç ortaklığı içerisinde olduğunu, aynı zamanda saldırıda yaşanan ölümlerin, daha fazla şiddet uygulaması için bahane olarak kullanılmasına karşı çıkan Batı'daki itirazları da hiçe saymak demektir. '11 Eylül olaylarının öncesinde tarih yokmuş gibi' hareket edilmiştir. Zehfuss Beyaz Saray'ın içeride özgürlükleri kısıtlamayı dışarıda da askeri saldırganlığı

⁸⁵ Yasin Aktay, "Postmodern Dünyada Din: Bir Anlatı mı, Tanrı'nın İntikamı mı?", Din Sosyolojisi, Der: Yasin Aktay-M. Emin Köktaş, Vadi Yay., Ankara 1998, s. 305-309

⁸⁶ Albert Schweitzer, a.g.e., Ek 2, Yusuf Kaplan'la Röportaj, s.193

⁸⁷ Celal Türel v.d., "Şiddetin Neliği ve Kavramsal Çerçevesi", Bünyamin Erul,(ed.), Şiddet Karşısında İslam, DİB Yayınları, İst. 2014., s.15-22

⁸⁸ Richard Devetak, Postyapısalcılık, a.g.e., s.262-263

⁸⁹ Zerrin Ayşe Öztürk, "Uluslar arası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek: Geleneksel ve Alternatif Yaklaşımlar", Postmodern Uluslar arası İlişkiler Teorileri 2 Uluslar arası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar, Der: Tayyar Arı, s.170

meşrulaştırmak için 11 Eylül' anısının nasıl manipüle edildiğini ve ABD'de "hatırlamanın" belli bir siyasi güç sağladığına dikkat çekmektedir. 11 Eylül sonrası Jacques Derrida'nın; "burada stratejileri ve iktidar ilişkilerini görmek zorundayız. Hakim güç, şartlara uygun yorumu ve terminolojiyi yerel ve dünya çapında meşrulaştırmayı veya hukukileştirmeyi başaran odaktır"⁹⁰ sözü, sebep-sonuçların nasıl farklılaştırıldığını ve gücün postmodern gerçekliğini yansıtır.

Derrida'nın yorumcu yaklaşımından hareketle "meşrulaştırmanın" güçle ilişkisi **hiper-realite** olarak karşımıza çıkar. Sadece söylemsel değil aynı zamanda görsel olarak düşünülen Jean Boudrillard'ın 'simülasyon' yaklaşımına göre gerçeklik hiper-realitenin bir parçasıdır. Gerçekliğin kendi kendini referansla anlamını inşa edebilecek ve hitap ettiği izleyiciyi ikna edebilecek bütün medya iletişim teknolojilerinde; savaş, uluslararası yardım veya askeri müdahale gibi kavramların hakikatini aramaktan çok bunların nasıl kurgulandığını araştırmak ve hiper-realitenin uluslararası siyaseti nasıl şekillendirdiğini düşünmek gerekir.⁹¹

Soğuk savaş sonrası uluslararası siyasette yok olan düşmanın yeri 11 Eylül saldırısı ile dolduruldu.⁹² İslam'ı korku objesi haline getirecek söylem 11 Eylül terör saldırılarıyla vücut bulmuştur. Medya üzerinden imaj ve görüntülerle Müslümanların ötekileştirilmesi ve düşman konumuna yerleştirilmesi ile İslam dünyasındaki farklılıklar bir güvenlik sorunu haline dönüştürülmüştür. Medyanın kimliklere dair toplumlar arası sınırları yeniden üretme kapasitesi sunulan özcü kimlikleri tahkim ederken farklı kimlikleri ise ötekileştirme ve düşmanlaştırma gücüne sahiptir. ABD'nin 11 Eylül sonrası ürettiği 'savaş-eğilimli uluslararası ilişkiler' tehlikeli biçimde küresel ölçekte yeniden üretilmektedir. Medyanın politik tavır oluşturma işlevi Fox News Televizyonunun Manhattan'da çok amaçlı İslami merkez kurulması haberini 'İkiz Kulelerin yerine bir cami dikilmesi' tartışması haline getirilmesi ve 11 Eylül saldırılarıyla bağlantılı bir haber formatında verilmesi Amerikan toplumunu cami karşıtı harekete geçirmeye yetmiştir.⁹³

Postmodern dünyanın medya üzerinden kendini ifade etmesi İslam dünyasının hadiselerle bütüncül bakabilme kabiliyetini parçalamaktadır. Bu eksiklik mekansızlığı ve zihinsel körlüğü getirmektedir. Medeniyet ve kültür tarihsizleştirilerek, dünya tasavvurumuz sorunlar ve görüntü üzerinden şekillendirilmektedir. Görüntü bir şeyi anlamayı mümkün kılmaz. Duygularla tasvir yapabiliriz ama tarif yapamayız. Batı'ya teslim olarak ve sekülerleşen insanlık gerçek dünyada olup-bitenlerden uzaklaşmaktadır. İnsanın ayrıntılar içinde boğularak olup-biteni anlaması mümkün değildir. Bu, hayattan kaçarken hayata tutunmak gibidir. Heidegger "Modern insan düşünme yeteneklerini kaybetti" diyor. Anlamın ortadan kalkmasıyla insan amacını yitirdi ve anlamsızlık girdabına kapıldı. İnsanın taş ve çeliğin kölesi haline geldiği dünyada batılı düşünce "**ontolojik şiddet**" üretmektedir. Bu düşünce, hayata, varlığa ve hakikate tasvirle yaklaşıyor. Böyle bir ortamda çağı tanımlamanız mümkün değildir, ancak tanımlanabilirsiniz. Düşünme yetisi elinden alınmış insanın nasıl bir tehdit oluşturduğu henüz yeterince idrak edilmiyor. Batı kendisi dışında bir oluşuma izin vermemek için elinden geleni yapıyor. Medya üzerinden pompalanan "ya bendensiniz ya da teröristsiniz" algısı son derece tehlikelidir. Huntington Toynbee üzerinden Batı uygarlığını krizden ayağa kaldırdı. Ancak uğruna ölünecek değerleri ve kutsal olmayan Batı, ürettiği gücü "kutsal" ilan etmiş durumdadır. Bir dönem Avrupa vandallarının

⁹⁰ Richard Devetak, Post-yapısalcılık, a.g.e., s.254-255

⁹¹ Tuncay Kardeş, Erdağ, Postyapısalcılık..., a.g.e., s.396

⁹² Thomas P.M. Barnett, Pentagon'un Yeni Haritası –XXI. Yüzyılda Savaş ve Barış, "Küreselleşmenin Jeopolitiği ya da taraf olmayan bertaraf olur" Yılmaz Tezkan, M. Murat Taşar, Dünden Bugüne Jeopolitik Dünya ve Türkiye" Ülke yay., 2013, s. 305

⁹³ Tuncay Kardeş, Erdağ, Postyapısalcılık..., a.g.e., s. 397-398

yaptıkları gibi, İslam medeniyetinin izlerine tahammül edemeyen bugünün postmodern neo-paganizmi, kütüphaneleri yakarak, alimleri öldürerek insanlığa dair bütün kutsalları yok etmekte ve kendi ürettiği din dışı kutsallıkları bunların yerine koyarak insanı en düşük, haz ve hız peşinde koşan varlık haline getirmektedir. Bu sosyolojik vak'a asla felsefi bir kültür değildir. Spor, medya ve kültür endüstrisi ile insanın düşünemeyerek tüketim kölesi haline getirilmesine tepki olarak Boudrillard, bu postmodern zamanı, "yeni kabileler çağı" ve "yeni barbarlık çağı" olarak nitelemektedir.⁹⁴

Tarihte en büyük savaşlar ve terör olayları incelendiğinde; Haçlı savaşları dinin, İkinci Dünya Savaşı da ırk duygusunun politik amaçla kullanımına örnek teşkil eder. 11 Eylül 2001 ikiz kule terör trajedisi de kültürler ve medeniyetler savaşının politik kazanç olarak kullanımına bir örnek olduğunu yakın tarih gösterecektir.⁹⁵ Simgesel kimlik siyasetiyle Abu Garip'te uygulanan Klu Klux-Klan tipi linçlerin ABD'nin sahiplendiği demokrasiyi götürme misyonuna verdiği zararın yanında ulusal kimliğiyle ne yapmaya çalıştığı tartışılmakta ve sorgulanmaktadır. Amerika'da olaydan kısa bir süre sonra simgesel kimlik siyasetinin çarpıcı bir örneğini ABD Devlet Başkanı George W. Bush'un herhangi bir karşı eylem sözkonusu değilken, savaşın içinde oldukları izlenimini versin diye medyanın karşısına askeri üniformayla çıkarılması⁹⁶ imaj üzerinden şiddete meşruiyet kazandıracak bir gerçekliği amaçlanmıştır. Bu süreçte, postmodern ehlileştirme ve ötekileştirme temsilleri yoluyla bir siyasi kimliğin, inancın, geleneğin ya da kültürün nasıl tehdit olarak algılandığı ontolojik varsayımlarla neyin merkezde ve meşru, neyin dışarıda ve düşman olduğu belirlenmektedir.

Batılı demokrasilerin terörle mücadele adına otoriter rejimlerle gayri resmi iş birliğine gitmeleri istenmeyen durumlar neden olduğu gibi, bu tür rejimlere ya da uluslararası örgütlere destek vermesi, terörle mücadeleden ziyade liderlerin iktidarını sürdürmeye ve uzun dönemli çıkarlara dönük baskıcı iç politikalarla bağdaştırılabilir.⁹⁷ 11 Eylül'e yönelik ABD tepkisi, şahince yanıtlar, artan işgal ve tehdit söylemleri ve ABD'deki güvenlik çalışmalarının zamanla gösterdiği gerçek, terör örgütlerinin sanıldığı kadar da devlet dışı aktörler olmadığı yönündedir.⁹⁸ Bu durum karmaşık vesayet ilişkileriyle, terör örgütleri üzerinden postmodern savaşların yürütüldüğünü göstermektedir.

Jeopolitik yorumcu Barnett, 11 Eylül saldırılarıyla ABD'nin eski güç çıkarlarını korumak ve Pentagonun yeni haritaları için, soğuk savaş sonrası tanımlanan çevreleme stratejisi yerine postmodern jeopolitik yöntemlerle küresel askeri operasyonlara stratejik bir kılıf hazırlandığına dikkat çeker. Dünyayı yeniden şekillendiren bu postmodern yeni dönemin kimliği henüz belirlenmemekle beraber oldukça tartışmalıdır. "Tek kutupluluk", "küreselleşme", "terörizm", "önleme", "postfordizm" veya "neo-liberalizm"⁹⁹ kavramları yanında "yeni saldırı ve sömürgecilik", "digital devrim", "siber güvenlik" ve "çok kutupluluktan" bahsedilebilir.

4. İslamofobi: Tarihsel İnşa ve Politik Psikoloji

Kelime olarak "fobi" korku manasına gelmektedir. Geniş anlamda fobi belirli nesne, durum ya da kimseler karşısında duyulan yersiz, temelsiz, mantık dışı ancak önlenemez korku ya da, önemli bir tehlike kaynağı olmayan bir nesne veya durumla karşılaşma sırasında duyulan

⁹⁴ Yusuf Kaplan, "TRT Diyanet, WHY-NEDEN Programı", (24.01.2016)

⁹⁵ Nevzat Tarhan, "Şiddetin Psikososyopolitik Boyutu", Şiddet Karşısında İslam, DİB yay., 2014,a.g.e, s.127

⁹⁶ Tuncay Kardeş, Erdağ, Postyapısalcılık..., a.g.e., s.398-399

⁹⁷ Poul R. Viotti, Mark V. Kauppi, a.g.e., s. 358

⁹⁸ Nil Şatana, Burak Bilgehan Özpek, "ABD ve Türkiye'de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları", Ortadoğu Etütleri Siyaset ve Uluslar arası İlişkiler Dergisi, ORSAM, cilt-1, Sayı-2, 2010, s.83

⁹⁹ Thomas P.M. Barnett, Pentagon'un Yeni Haritası – "Küreselleşmenin Jeopolitiği ya da taraf olmayan bertaraf olur", Yılmaz Tezkan- Murat Taşar, Dünden Bugüne Jeopolitik Dünya ve Türkiye" Ülke yay., 2013, s.277

inatçı ve aşırı korku olarak tarif edilmektedir. Kasım 1997’de Birleşik Krallık’ta hazırlanan Runneymede’in “İslamofobi: Hepimiz İçin Bir Meydan Okuma” Raporu islamofobiyi; “Müslümanlara olumsuz ve aşağılayıcı kalıplaşmış yargılar ve inançlar atfeden bir dizi kapalı görüşün daha da kötüleştirdiği İslam ve Müslümanlara karşı korku ve nefret” olarak tanımlamıştır. Dışlama, ayrımcılık ve önyargılar/kalıplaşmış yargılar doğurmaktadır.¹⁰⁰ Fobi kavramına İslam’ın eklenmesiyle oluşturulan “İslamofobi” terkihi “İslam korkusu” olarak algılansa da, Müslüman zihinlerdeki algısı, “İslam karşıtlığı” ve “İslam düşmanlığı” şeklinde kullanıldığı yönündedir. Fobi insan için tecrübi olmayabilir, tanıdığı ve güvendiği kişilerin bir nesne veya olguya yönelik ifadeleri üzerine veya gözleme yoluyla da korku oluşturulabilmektedir. Dine ve kutsala yönelik korkunun oluşumunda, bireyin inandığı ve güvendiği kişilerin dine yönelik korkutucu telkinleri, bireyin “dini” kendi varlığına yönelik bir tehdit olarak algılanması etkili olmaktadır.¹⁰¹

Bir çatışma dili olarak üretilen İslamofobi olgusunun tarihi kökleri Haçlı Seferlerinin de öncesine, İslam’ın ilk yayılış dönemlerinde Hıristiyanlarla olan temaslarına kadar gitmektedir. İlk dönem Doğu ve Batı Hıristiyanlarının İslam algısı, bugün hâlâ hâkim olan ama 19. ve 20. yüzyıllarda sekülerize edilmiş İslam algısının prototipi şeklindedir. İslam’ın ve Müslümanların değişime kapalı, batılı değerlerle uyuşmayan, irrasyonel ve cinsiyet ayrımcı telakki edilmesi, Müslüman zihnin akılcılıktan yoksunluğu, İslam’ın özü gereği şiddeti yücelttiği temaları, Müslümanlığın ilk dönemlerine kadar gitmektedir. Ancak Batı ve/veya Hıristiyan dünyasında her daim statik ve hep olumsuz İslam algısı ve imajının hâkim olduğunu iddia etmek de doğru değildir. Olumsuz bakışın yanı sıra olumlu bakışın da var olduğu uzun dönemler de olmuştur. Dolayısıyla, “Müslümanlar ile diğerleri arasındaki kaçınılmaz ilişki biçimi çatışmadır” iddiası gerçekçi değildir. Üstelik tarihi verilerin bu iddiayı desteklemediği, bunun İslamofobik çevrelerin iddiası olduğu açıktır.¹⁰²

İslam’ın korku objesine dönüştürülmesi küresel ilişkilerde birçok soruyu akla getirmektedir. Edward Said emperyalizme ve onun sonucu olan kolonyalizme ekonomik bir ilişki biçiminin ötesinde dikkat çekmiştir. Oryantalist temsil, Batıya ait kültürün Doğu üzerinde yarattığı güç ilişkisinin bir parçası olduğuna ve devamlılığına vurgu yapar. Said’e göre Batı’nın yaratmış olduğu Doğu tanımı “hayalidir” ve Batı’nın hegemonik kontrolü altında olan insanlara ve kültürlere nüfuz etme çabasını işaret etmektedir. Oryantalizm Batı’nın Doğu’ya ait kimliği tekrar tanımlayarak emperyalist bir tahakküm ilişkisi oluşturması anlamına gelmektedir.¹⁰³ Edward Said 11 Eylül sonrası kendisiyle yapılan röportajda: Medeniyetler çatışması tezinin **oryantalist** bir tez olduğunu savunmuştu. 19. Yüzyıldan bu yana Amerikan tarihinde İslamiyet’in şiddet, önyargı ve siyasal çıkarların oluşturduğu bir çerçeve dışında genel olarak irdelendiği ve üzerinde düşünüldüğü bir döneme rastlamadım” diyor. Amerikalı oryantalistlerden Bernard Lewis “çoğu Müslüman fundamentalist değildir ve çoğu fundamentalist de terörist değildir ama günümüz teröristlerinin çoğu Müslüman’dır” diyerek, İslam’ın aslında terörist bir din olduğunu ima ederek, çıkacak sonucun İslam’a yönelik muhtemel projeler adına kullanılmasına katkı sağlamayı amaçladığı görülür.¹⁰⁴

¹⁰⁰ İbrahim Kalın, Esposito-Kalın, İslamofobi 21. Yüzyıl... a.g.e., s.19

¹⁰¹ Necmi Karşlı, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, cilt 13, sayı 1, 2013. ss. 79-80

¹⁰² Levent Baştürk, “İslamofobi ve Avrupa’da İslam Algısı”,

<http://www.dunyabulteni.net/haberler/321092/islamofobi-dubamda-masaya-yatirildi> DÜBAM, 2015

Şubat, Erişim Tarihi: 6. 06. 2015

¹⁰³ Volkan İpek, Çağlar Oyman, “Postkolonyal Teori ve Uluslararası İlişkiler”, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Ed: Ramazan Gözen, İletişim Yay., s.417

¹⁰⁴ Nazmi Çelenk, Amerikan İslam’ı, İlgi yay., İstanbul 2006, s.121-125

Mehmet Aydın söylem analizinde, “dil dünyasına nizam vermek” için öncelikle “söylem mühendisliğine” ihtiyaç duyulduğunu ve İslam’ın insaf ve iz’an sahibi her araştırmacıyı hayrete düşüren zengin dilinin, engin tecrübesinin üzerine bir örtü örtüp, “öfkeli sokağın” söylemine bazı eklemeler yaparak bir “fobia dili”nin oluşturulduğunu ifade eder. İngiliz Filozof Wittgenstein’in deyimiyle, burada bir “dil oyunu” oynanıyor, şüphesiz bu oyun çok büyük ve o ölçüde de insafsız ve merhametsiz bir “güç oyunu”nu bizim için resimliyor”.¹⁰⁵

İslamofobi uzunca bir süredir dünyanın gündeminde. Ancak İslam’a inanma ve İslam’ı bilme konusundaki zihinsel sınırlar kasıtlı tavırla silinmeye çalışılmış ve bir bilgi objesi olarak İslam’ı temellük etmenin tuhaf bir şekilde “gericilik” anlamına geldiği sanılmıştır. Batılı dünyanın bakış açısı yanında Türkiye dahil bir çok İslam ülkesinde İslam’a oryantalist bir zihin çerçevesinden bile bakmamış, İslam’ı bilmeyi değil, “bilmemeyi” tercih eden entelijansiya bunu bir övünç kaynağı haline dönüştürebilmiştir. İslam’ı bir bilgi objesi olarak kavramaya karşı tavır almanın makul izahı olmadığı gibi İslam’ın konuşuluyor olması biliniyor olması anlamına da gelmemektedir. Bilinmeyen daima “tehlikeli” sayıldığından¹⁰⁶ hareketle cehalet ve korkuyu besleyecek tarihsel malzemenin sürekli üretilmesi ve oryantalist formda dünyaya sunulması güç ve çıkar ilişkileri bağlamında gerekli görülmüştür.

Politik psikoloji, terörizm ve ulusalcılığa karşı etkin bir yaklaşım sergilemektedir. Düşmanlarımıza karşı duyduğumuz kızgınlık ve öfke bilmeden kendimize karşı hissettiğimiz kızgınlık ve öfkeden kurtulmamızı sağlar. Ancak bu durum ortak genetik karaktere sahip olmayanlara yönelik düşmanlığı izah etmede zorlanır. Hakikatte ise, “fedakarlığın çehre değiştirerek, etnik ulusalcılık, yabancı düşmanlığı ve soykırımı dönüştürebileceğini” tespit etmekle birlikte, genetiğin nasıl olup da diğer gruba düşmanlık beslemeye yol açtığını izah etmemektedir. Bu bakımdan uluslararası çatışmalarda farkındalığımızın dışında, bilinçaltı düzeyde olup bitenler çatışmanın düzeyini belirleyebilmektedir.¹⁰⁷

Jacques Derrida Avrupa’nın İslam hakkındaki entelektüel kurgusunun yapıçözümüne tabi tutulması çağrısında bulunarak Avrupa tarihinde bastırılmış bir hakikat olarak İslam’a atıfta bulunur. Derrida sadece Avrupa-Hristiyan hatırasının modern dünyaya ulaştığını ileri sürmekteydi. Yahudilerin ve Hristiyanların Avrupa ve Akdeniz tarihinde oynadıkları rolden ziyade Hristiyanlığın Yahudiliğe dayanan kökenlerine işaret etmektedir. İslam’ın bu özel tarih inşasında neredeyse hiç rol oynamaması şaşırtıcı olmasa gerekir. Aynı şekilde Charles Taylor, Batı ülkelerindeki çok kültürlülük tartışmalarının İslam ve Müslümanlar hakkında bir tartışma haline geldiğini söyler. Taylor çok kültürlülüğün şüpheli hale geldiğini ve İslam ile ilişkilendirildiğini iddia ederek; hoşgörülülüğün kötü ün kazanmasındaki sebeplerin neredeyse tamamı İslam’la ilişkili hale getirilmiş bulunmaktadır. Bu endişe verici olmakla beraber, İslam ve çok kültürlülüğün sınırlarının bu şekilde ilişkilendirilmesi, hoşgörüsüzlük, ayrımcılık, temelsiz korku ve İslam’a ve Müslümanlara karşı ırkçılık anlamında kullanılan ve yükselen İslamofobi dalgası tarafından doğrulanmaktadır.¹⁰⁸

11 Eylül sonrası Batı dünyasında iktidar ilişkileri bakımından İslamofobi, Batı’da yaşayan Müslümanları, ölü olmama gibi bir biyolojik gerçekliğe karşılık gelen “yalın yaşam” alanına

¹⁰⁵ Mehmet S. Aydın, Niçin? Bir Zaman Diliminden Seçmeler, Zaman Kitap, İstanbul 2002, s.35

¹⁰⁶ Hilmi Yavuz, İslam’ı Bilmek, Zaman, 12 Ağustos 1997. Makalenin alındığı kitap, Süleyman Karagülle-Reşat Nuri Erol, İslam Devlet-Dünya Düzeni II., Koba Yay., İstanbul 1998, s.537-538

¹⁰⁷ Nevzat Tarhan, a.g.e., s.121

¹⁰⁸ İbrahim Kalm, “İslamofobi ve Çok Kültürlülüğün Sınırları”, İslamofobi 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu, John L. Esposito-İbrahim Kalın, İnsan Yay., İstanbul 2015, s.39-40. Taylor’un ahlaki varoluşu görmezden gelen ve onun zengin çeşitliliğini perdeleyen ve tek bir ilkedden damıtmaya kalkışan ahlak kuramlarına karşı geliştirdiği ahlak fenomenolojisi için bkz. Charles Taylor, “Benliğin Kaynakları, Modern Kimliğin İnşası”, Çev: Selma Aygül Baş-Bilal Baş, Küre Yay., İstanbul 2012.

hapsetmektedir. Agamben'in "Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life" adlı çalışmasında egemen, kimin siyasi topluluğun içinde ya da dışında olacağını belirler. Batı siyasi düşüncesinde 'yalın yaşam' in en önemli fonksiyonu, dışlanmaya tabi tutularak, şehirlilerin kim olduğunun belirlenmesidir. **Homo sacer** (kutsal insan) siyasi hayatın ne içindedir ne de dışındadır. Ayırıştırılmış ve kimseye ait olmayan yerde ikamet etmektedir. Romalıların homo sacer kavramı kutsal ile dünyevi arasındaki ayrışmanın habercisidir. Bu yüzden kutsal insanın öldürülebileceği ima edilir. Tarihte ve günümüzdeki "ölüm kampları" Lübnan, Filistin ve Bosna bunun örnekleridir.¹⁰⁹ Günümüzde ise Avrupa'daki göçmenler ya da Avrupa yolundaki mülteciler gerektiğinde ölmeyi hak etmiş kutsal insanlardır.

Yusuf Kaplan Batılı psikolog Carl Gustav Jung'ın gözlemini aktardığı konuşmasında, "Avrupalılar Müslümanlara normal insan olarak bakamıyorlar. Avrupalılar modernleşme, aydınlanma dönemlerinde Müslümanlardan aldıkları bilim-sanat gibi şeylerin psikolojisinden kurtulabilmiş değiller." Bu tarihi kompleks, Cezayir'de demokratik seçimleri hazmedemeyen Fransızların askeri darbe ile yüzbinlerce insanı öldürmelerinde görülür. Kaplan, Avrupa'nın güç sarhoşu olarak, "öteki" gördüğü milletlerin kökünü kazıdığı için I. Dünya Savaşından sonra Müslümanların tarih yapımından çekildiğini, İslam medeniyetini yok etme düşüncesinin modern Batı düşüncesinin narsist yapısında Avrupa'nın kolektif hafızasına sinen zayıf psikolojik bir durum olduğunu, bu zayıflığın başkalarına hayat hakkı tanımadığı için bir islamofobi hikayesi uydurulduğunu ve İslam medeniyeti¹¹⁰ tecrübesiyle Batı uygarlığı karşılaştırıldığında bu hikayenin neden uydurulduğunu anlamının mümkün olacağını ifade etmektedir.¹¹¹ Avrupa merkezci düşünce yapısının tarihsel olgular, dil ve yorumlar üzerinden birey ve devlet davranışlarını nasıl şekillendirdiği görülür. Şekillenen bu davranış "düşman"a karşı kışkırtıcı bir rol üstlenir. Bu durum, tarihin düşman kavramlar üzerinden her daim yeniden üretilmesiyle nesillere sari bir hastalığa bürünür. "İslamofobi"yi burada aramak gerekir.

Kaplan, Jan Boudrillard'ın safkan Avrupalının kültürel ve dini bütünlüğü yorumunu aktararak, "Bosna'da Müslümanları Sırlar öldürmedi, Avrupa'nın kirli işini Sırlar yapmıştır" şayet "Avrupa Müslümanları asimile edemeyeceğini görürse Bosna katliamını Londra ve Paris sokaklarında görebilirsiniz" diyor ve Sırlar için safkan Avrupa'nın uç beyi yakıştırmasını yapıyor.¹¹²

Müslümanların güvenliğini risk altına sokan bir kısım Avrupalı politikacıların İslamofobiyi bir baskı unsuruna dönüştürerek, Müslüman nüfusu asimilasyona tabi tutmaları ve akıldışı politikaları kaçınılmaz şekilde çatışmalara, nefrete ve tepkilere yol açmaktadır. Bu ideolojik tutum Müslümanların kendi kimliklerine karşı besledikleri gururu ve sadakati denemeye çalışmakta; Avrupalı olmak ile Müslüman olmak arasında tercihe zorlamaktadır. Kendini inkarla eşdeğer bu tahakkümcü yaklaşımı kabul etmek daha baştan imkansızdır.¹¹³ Avrupa'da Müslümanların kesin bir şekilde "ötekileştirilmesi" tehlikeli bir oyundur ve şimdiden trajik sonuçlarını vermeye başlamıştır. Pek çok Avrupa ülkesinde Müslümanlar kontrol altında tutulmaktadır. Kanuni düzenlemelerle özgürlükleri kısıtlanmaktadır. Bununla birlikte

¹⁰⁹ Richard Devetak, Postyapısalcılık... a.g.e., 265,266,277

¹¹⁰ *Medeniyet ve uygarlık karşılaştırmasında Lütfü Bergen medeniyeti; "bir toplumun ahlak ve ahkam ile yaşamak için inşası ve toplumsal dindarlık olarak tarif etmektedir. Uygarlığı ise toplumun ahlak ve ahkamdan kopuşuyla hareket bulacağını ifade etmektedir. Batı tekniğinin ilerleyişi uygarlığın kültürel tezahürü şeklinde değerlendirilmeyip, medeniyet olarak düşünülmüştür."* Lütfü Bergen, Medeniyet, Müslüman Toplumsallığın İnşası, MGV Yay., Ankara 2014., s.26

¹¹¹ Yusuf Kaplan, TRT-Diyaret, (22.03.2015)

¹¹² Yusuf Kaplan, TRT-Diyaret, (22.03.2015)

¹¹³ Mehmet Ekvuran, İslamofobi... a.g.e, s.214

PEGİDA gibi aşırı sağcı ve fanatik grupların Müslümanlara yönelik saldırılarına her geçen gün yenileri eklenmektedir. Müslümanların kutsallarına yönelik saldırılar Avrupa iç siyasetinde bir stratejiye dönüştürülerek karşıt söylemlerin en üst temsilcilerle dillendirildiği yeni bir döneme girilmiştir.

Batı-merkezcilik paradigması İslamofobi üzerinden bir propagandaya dönüşmektedir. Batı dışındaki dünyayı barbar, az gelişmiş, otoriter olarak görmekte, buna karşılık kendi sömürgeciliğinin dünyanın geri kalanı üzerinde yarattığı sorunlar, yoksunluklar, yoksulluklar da ustaca örtülmektedir. Çalış bu postmodern durumu örtülü modernleşme olarak tanımlar. Bu yönüyle İslamofobi pek çok Müslüman politikacı ve entelektüel evcilleştirme ve angaje etme yöntemi olarak kullanılmaktadır. Müslüman topluluklar “Biz terörist değiliz, Batılı değerlerle hiçbir sorunumuz yoktur” tutumuna mahkûm edilmektedir. Buna karşın “Terörist olmadığını bana ispatla!” söylemi kullanılmakta, işin içine yaşam biçimlerinin dahil edilmesi ve değerlerin provake edilmesiyle “Bana zarar vermeyeceğini göster!” ve daha ileri bir aşamada “Benim değerlerimle tam bir uyum içinde ol” stratejisi izlenmektedir.¹¹⁴

Levent Baştürk İslamofobi endüstrisinin network analizinde, Avrupa’da ve Amerika’da sosyal hareketlerin, aşırı sağın antisemitizminden ziyade İslam karşıtı bir yöne doğru kaydığını ve bunlar arasında bir network oluşmaya başladığını tespit eder. “Avrupa’nın İslamizasyonuna karşı dur” girişimine benzer Amerika’da da bir girişim oluştuğunu ve bunların ortak çalışmaya başladığı görülmektedir. Diğer bir faktör ise bu aşırı sağ networkün bir şekilde pro-İsrail çevreleriyle organik ilişki içinde olmasıdır. Bu ilişki sadece aktiviteleri birlikte organize etme değil aynı zamanda muazzam bir mali işbirliği şeklinde ortaya çıkmaktadır. 11 Eylül sonrası ciddi bir sanayi haline gelen İslamofobi endüstrisi Amerika için İlerleme Merkezi’nin (Center for American Progress) 2011’de yaptığı araştırmaya göre, yedi vakıf on yıl boyunca çeşitli kuruluşlara 42 milyon dolar fon aktarmıştır. Sözkonusu fon ABD’deki İslamofobik aktiviteleri organize etmeleri, örgütlemeleri, yayınlar yapmaları amacıyla kullanılmıştır. Bu networkün dışında ABD’de 11 Eylül’den sonra bütün güvenlik ve istihbarat yapılanması baştan sona yeniden organize edildi. Bu harcamalar ise trilyon doları geçmiş durumdadır.¹¹⁵

İslamofobiyi üreten, onu sürekli canlı tutan ve batıda **kültür endüstrisini** elinde bulunduran çevreler, medyada ve özellikle sinema-film sektöründe korku üretme rollerini başarı ile oynamaktadırlar. ABD’nin Irak işgali öncesi kitlelerin işgale psikolojik olarak hazırlanma ve korku yönetimi süreci hatırlanmalıdır. Ötekinin akıldışılığı ve geriliği üzerinden kendini yeniden üreten Batı böylece, sömürge döneminden bu yana kendisine hissettirilen suçluluk duygusundan da kurtulmuş oluyordu. Sanki yaşananlar; terör saldırıları, İslamofaşizm, kadına yönelik dini baskı vs.. Batının II. Dünya Savaşı sonrasında Müslüman ülkelerin çoğunu kolonileştirmesini meşrulaştıran birer kanıt olarak durmaktadır.¹¹⁶

Batı’nın Yeni Dünya Düzeninde İslam sadece muhalif değerler yönünden değil, politik, kültürel ve ekonomik açıdan da en güçlü tehdit algılamasına sahiptir. 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD Başkanı Bush “Haçlı Seferleri” söylemi ile bu savaşın “iyilerle -kötüler arasında olacağı, uzun soluklu bir savaş olacağı, kimsenin ne olup bittiğini anlamayacağı, bu savaşta insanlığın ya iyilerden, ABD’den yana, ya da kötülerden, ABD’nin düşman ilan ettiklerinden yana olacağı” şeklinde eski ahitten referansla teolojik nitelemelerde bulunmuştu. Tarafsız bir şekilde adaleti savunma hakları ellerinden alınan Müslüman dünya, adaleti başkalarına tanımayan bir hegemon tehditle karşı karşıya kaldı. 11 Eylül sonrası ABD dış

¹¹⁴ Mehmet Evkuran, islamofobi... a.g.e., s. 208-209

¹¹⁵ Levent Baştürk, a.g.e.

¹¹⁶ Mehmet Evkuran, İslamofobi... a.g.e., s. 215- 216

politikasında Siyonizm-Evanjelik¹¹⁷ dini ittifakın Neo-Con söylemi “içeriği”, meşruiyeti ve kurtuluşu ifade ederken, “dışarıyı” İslam ve terör kavramlarını yan yana kullanarak tehdit kapsamında Büyük Ortadoğu Projesini uygulamaya koydu.

Bu süreçte, Amerika’daki bir çok dini grubu içinde barındıran fundamentalist Hıristiyan Sağ özellikle Orta Doğu konusunda seküler Yeni Muhafazakarlarla birlikte hareket etti. ABD dış politikasında apokaliptik söylem son derece etkili oldu. Öyle ki, Hıristiyan Siyonistler olarak da bilinen bu grup İsrail’e olan bağlılığıyla 11 Eylül sonrası Amerikan dış politikasını belirlemiştir. Bu yönlendirme ile Bush yönetimi siyasal İslam kavramsallaştırmasını baş düşman ilan ederek İslam’la terör arasında doğrudan bağ kuran açıklamalara yer verdi. Hatta ABD Başkanı Bush esas düşmanlarını “İslamofaşist”ler olarak açıkladı.¹¹⁸

İslamofobi sadece Batıyla aramızdaki ilişkiye dair bir sorun olarak görülemez. Konu İslam coğrafyasındaki toplumların içsel yapılarıyla yakından ilgilidir. İki yüz yıldır batılı elitler tarafından yönetilen İslam coğrafyasında İslamofobi yerli bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal ilerleme ve kalkınmanın önünde İslam’ı ve ondan kaynaklanan kurum ve değerleri engel olarak gören ve bunları toplumsal ve siyasal alandan tasfiye etmeyi amaçlayan elitin, İslamofobi üzerinden İslam’ı yeniden tanımlama eğiliminde oldukları görülür.¹¹⁹

Bu konuda Oya Akgönenç kendi ifadesi “İslama Fobya ile Mücadele” başlıklı makalesinde kapsamlı bir analiz sunar: Batı’nın yeni koloni ve sömürge edinme istek ve çabaları, islamofobi üzerinden hem çatışmaya ortam hazırlamakta, hem de kendi halklarını “psikolojik olarak” eğiterek üçüncü kolonileşme dönemine hazırlamaktadır. İlki 18. ve 19. yüzyıllarda, ikincisi, 20. yüzyılda I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı topraklarının paylaşılması ile gerçekleşti. Üçüncüsü ise günümüzde, özellikle komünizmin çöküşünden sonra başlayan dönemdir. Bu dönem kesinlikle tesadüfi değildir. Buna Batı’nın “New surge” veya “yeni saldırı programı” da denilebilir. Akgönenç, İslamofobinin tek tip, tek çeşit, ya da tek gruba ait olmadığını, küreselleşirken, aynı zamanda çeşitlilik göstermeye başladığını, dini, etnik, kişisel ve toplumsal olarak, Hindu, Budist, Ortadoks, Yahudi gibi ırkçı saldırılarla yerelleştigiğine dikkat çekmektedir. Bugün seküler veya Hindu-Hindistan’da, Budist-Tayland’da, Komünist-Çin’de, Ortadoks-Sırbistan’da, Katolik-Hırvatistan’da, Yahudi-İsrail’de İslamofobi görülmektedir. Sebepleri farklı tezahür etse de hepsinin ortak paydası İslam korkusu ve İslam düşmanlığı şeklindedir.¹²⁰ Bu yeni dönemde ortaya çıkan İslamofobi, Batı’nın postmodern kolonileştirme dönemine meşruiyet sağlayan sihirli bir kavrama dönüşmüştür.

İslamofobi için bütün durumları kapsayan genellemeler yapmak zordur. Örneğin, Avrupa’da İslamofobi’nin bir yönü göçmen sayısında artış iken, ABD’de Müslümanlar Trump dönemine kadar göçmen odaklı bir tartışmanın unsuru değillerdi. ABD’de göçmenlik sorunu denince akla genelde Latin Amerikalılar, özelde de Meksikalılar gelir.¹²¹ Fakat 11 Eylül sonrası İslam’a karşı oluşturulan toplumsal algı Müslümanlara yönelik ırkçı saldırıların Amerika’da görülmesine yol açmıştır. ABD Başkanı Trump’ın nüfusu Müslüman altı ülke vatandaşlarına

¹¹⁷ ABD yönetiminde etkin bir dini grup olarak Hristiyan Siyonistler olarak da bilinen Evanjeliklerin Amerikan Hükümeti ve politikalarıyla ilişkilerinin dini, siyasi ve ekonomik arkaplanları için bkz. Grace Halsell, Forcing God’s Hand, Crossroads International Publishing, 1999 Washington D.C. Benzer konuda aynı yazarın bir diğer kitabı, Halsell Prophecy And Politics, “The Secret Alliance Between İsrail and the U.S. Christian Right,” Lawrence Hill Books, Chicago 1986.

¹¹⁸ Mehmet Şahin, Din-Dış Politika İlişkisi ABD Örneği, Barış Kitabevi, Ankara 2009, s. 237-239

¹¹⁹ Mehmet evkuran, İslamofobi... a.g.e., s.203

¹²⁰ Oya Akgönenç, “İslama Fobya İle Mücadele”, Osman Alacahan, Betül Duman, (ed.), İslamofobi, Kolektif Bir Korkunun Anatomisi, Sivas: Kemal İbn-i Hümam Vakfı Yayınları, 2012, s. 20

¹²¹ Levent Baştürk, a.g.y.

vize yasağı getiren düzenlemeyi imzalaması ve mültecilere sınırlarını kapatması¹²² sadece güvenlikçi iç politikanın değil, müdahaleci ve yayılmacı dış politikanın da gerekçesini oluşturur.

Ancak, Batı homojen değildir. ABD gibi çok kültürlü toplumsal deneyime alışkın olmayan Avrupa’da Jeopolitik sınırlar ve rekabet İslam coğrafyasıyla tarihsel olarak iç içe olma, Hıristiyanlığın kutsal mekanlarının İslam coğrafyasında bulunması dini tartışma ve etkileşimi beslemektedir. Bu yüzden Avrupa’da politik psikolojinin İslamofobik dışavurumu ABD’ye göre birçok alanda çok daha yaygın olmuştur.

Graham Fuller, Avrupa’nın Müslümanlar hakkında duydukları kaygıların abartılı olduğunu ve biraz da kasıtlı olarak gündemde tutulduğu görüşündedir. “Anlamaya çalışan görecektir ki, kültürlerinin dayanıklılık gücü, taşıdıkları tarih bilinci ve toplumsal gururları nedeniyle Müslümanlar hazmedilmesi en zor kesimlerin başında gelmektedir.” Ancak Fuller’in bu tespiti asimilasyon odaklı bir okumanın ürünüdür ve daha baştan tehlikelidir. Elbette ABD’de yaşayan bir entelektüelin soruna terör ve güvenlik açısından bakması anlaşılabilir ise de asimilasyon odaklı bakması pek rastlanır bir şey değildir.¹²³

Fukuyama “Tarihin Sonu..” çalışmasında 11 Eylül saldırısından beri İslam ile modern demokrasi arasında bir gerilim olduğunu savunur. Ne var ki, problemin İslam’ın kendisinden kaynaklanmadığını düşünmektedir. Batı’da modern demokrasinin destekçisi olarak görülen Hıristiyanlık, pek de uzak olmayan bir dönemde köleliği ve hiyerarşiyi meşrulaştırmak için kullanılıyordu. Nesilden nesile dini öğretiler siyasi yorumlamalardan geçebilir. Bu durum Hıristiyanlık için geçerli olduğu ölçüde İslam için de geçerlidir. Fakat, İslam’ı benimsemiş toplumların siyasi pratikleri arasında muazzam bir çeşitlilik vardır.¹²⁴ Ancak Fukuyama İslam’ın siyasal alandaki varlığını Batı için bir tehdit olarak yorumlar. O da Fuller gibi asimilasyon odaklı bir düşünce içindedir. “Batı ülkelerindeki birçok insan İslam dinini benimseyen tüm insanları terörle eş tutma konusunda tehlikeli bir eğilim gösteriyor, oysa çok az sayıda Müslüman’ı bu tür faaliyetlerde görürsünüz.”¹²⁵ İslam’ı yorumlama, yeni anlayış ve tanımlarla oryantalist bir formda sunma girişimleri İslam açısından karşı savunmayı gerektirecek bir durum değildir. İslam’ı terörle özdeşleştirme bir projedir ve bu projeyi planlayanların, bir zamanlar dengenin dengeleyicisi güçlerin küresel terörü ve terör örgütlerini belli hedefler için tarihsel olarak nasıl inşa ettilerse bugün aynı şekilde gayrimeşru savunmalarını yapmaları gerekir. Bu çerçevede sadece egemen ülkeler değil, uluslar arası kuruluşların, mesela NATO’nun kimliği ve alan dışı faaliyetlerinin hedefinde İslam ve Müslümanların ne kadar olduğu bugün daha çok sorgulanmaktadır.

Der Derian 1980’lerin sonlarında “ulusal güvenlik kültürü” çalışmasında, resmi çevrelerin ve uzmanların söylemlerinde iktidarla terör kavramını nasıl ele aldıklarını tartışır. Bu çerçeveden devlet ve devlet dışı aktörlerin terörizmi kullanarak kendi söylem meşruluklarını ortaya koymak istemelerini, diplomatik ilişkilerde etik karşıtı nasıl politikalar ürettiklerinden hareketle Avrupa merkezli tarih yorumunu tartışmaya açar. Derian üst kademe askeri bürokratlar ve siyasetçilerin 11 Eylül sonrası uluslararası müdahaleler sürecinde savaşın nasıl oyunlaştırıldığını ve bu oyun kurgulamasının aslında 19. ve 20. yüzyıl başındaki çatışma söylemlerinden hiç de farklı olmadığını tartışmaktadır. Erdemli Savaş başlığı altında askeri kayıplarla sivil kayıpların karşılaştırılmasının özellikle yapıldığını ve bunların medyada

¹²² Aljazeera, Trump signs new ‘Muslim ban’ on six countries”, 06. March 2017.

¹²³ Mehmet Evkuran, İslamofobi a.g.m., s.213. 11 Eylül sonrası Fuller’in İslam Dünyası ile ilgili yorumları için bkz. Graham E. Fuller, “The Future of Political Islam”, Foreign Affairs, March / April 2002. Ss.48-60

¹²⁴ Francis Fukuyama, Tarihin Sonu ve Son İnsan, Profil yay., İstanbul 2015, S.432

¹²⁵ Poul R. Viotti, Mark V. Kauppi, a.g.e., s. 115

tartışılmasının ardında resmi mercilerin kamuoyundan destek arama ya da kamuoyunu manipüle etme problematiğinin yattığı görülür.¹²⁶ Çatışmanın temelinde politik kazancın kurguladığı şiddetle politika arasında simbiyotik bir ilişki ortaya çıkar. Gerçekte bu ilişki, ters tutum ve davranışlarla birbirini tamamlayan bir süreçtir. Teröre karşı olanlarla teröre destek verenlerin aynı merkezde buluşması “terör”ün yukarıdan gelen hegemonik ve hiyerarşik boyutunu su yüzüne çıkarmaktadır. Diğer yandan terörist örgütler arasında hegemon olan yakınlık, güç ve çıkara dayalı araçsal imtiyaz ve kayırmacı politikalar, seküler terör örgütlerini terör tanımlamasından çıkarıp özgürlük savaşçılarına dönüştürebilmektedir. Türkiye-ABD ilişkilerini gerginleştiren PKK’ya olan dolaylı ve YPG’ye olan açık destek terörist örgüt tanımının konjonktürel olarak değişebileceğini göstermektedir.

11 Eylül ve sonrasında küreselleşen terör örgütlerinin küresel aktörlerle ilişkileri bu bağlamda değerlendirilebilir. Devletlerin terörü bir araç olarak kullanmalarına ilişkin pek çok örnek verilebilir: Amerika’da Kızılderili soykırımı, Stalin ve Hitler’in katliamları, Avustralya’nın Aborijen katliamı, Ermenilerin 1992 Hocalı katliamı, Bosna-Serebrenica katliamı, İsrail’in 1947’den bugüne Filistin halkını kent kent kuşatarak yok etmesi,¹²⁷ Amerika’nın Irak işgali ve katliamları ile Suriye devletinin halkına yaptığı katliamlar sayılabilir.

11 Eylül’deki kırılma ve İslamofobi, daha önce olmayan yeni gelişmeleri beraberinde getirmiştir. İlk olarak, dünya genelinde hakim hale gelen seküler düşünce ve laiklik anlayışının adeta dinle bir hesaplaşma içine girmesi ve dini geri plana itme çabasıdır. İkincisi, küresel bazda değişen politik dengeler, ideolojilere ve İslam’a karşı bakış açılarını değiştirmiştir. Üçüncüsü, ekonomik ve mali güç merkezlerinin Batı’dan başka yerlere ve özellikle de Doğu’ya kaymasının getirdiği sarsıntı etkili olmuştur. Son olarak da enerji ve zenginlik kaynaklarının İslam topraklarında toplanmış olması büyük bir hınç ve kıskançlık yaratmıştır.¹²⁸

5. Sonuç Yerine: İslamofobinin Düşünce Temellerine Eleştirel Yaklaşım

Batı ve Müslüman toplumlar arasındaki kavramsal çizgiler ve çok katmanlı ilişkiler gittikçe karmaşık ve etkileşime açık hale gelmektedir. Ancak bu, kimlik iddialarının reddedildiği anlamına gelmez. Aksine bu kimlikler tekdüzelik ve öznellik iddialarına karşı çıkan farklı yapılar tarafından şekillendirilmekte ve dönüştürülmektedir. Müslüman ve Batı toplumları arasında paylaşılan kimlik ve özne olma alanları tüm aktörleri dönüştüren bir etkiye sahip olmaktadır.¹²⁹

Batı düşüncesinin dünyayı homojen bir yapıya dönüştürme hedefi bir hakikat tekelciliği ve tek tipleştirme ideolojisi olarak insanlığın karşısına çıkmaktadır. Batı dışı toplumların gelişmesinin ancak Batı zihniyetinin yol haritasını takip etmekle mümkün olabileceği söylemini geliştirmiştir. Tarihi İsa ile başlatma ve tarihin öncesini İsa’nın gelişini hazırlayan tarihe, sonrasında ise onun izinden giden bir tarihe indirgeme bu tekelci tarih felsefesinin göstergesidir. “Tanrı böyle istiyor” çığırtkanlığıyla üretilen Haçlı Seferleri bu tekelciliğin zirve yaptığı noktadır.¹³⁰

¹²⁶ Erhan Büyükakıncı, “Postmodern okumalar ve James Der Derian: Güvenlik, Diplomasi ve Savaş”, Postmodern... 2, Tayyar Arı ... a.g.e., s. 90,95.

¹²⁷ Tayyar Arı, Uluslar arası İlişkiler ve Dış Politika, MKM yay., Bursa 2013, s.529-530

¹²⁸ Oya Akgöneç, İslamofobyaya... a.g.e., s. 19

¹²⁹ İbrahim Kalın, “İslamofobi ve Çok Kültürlülüğün Sınırları”, Der: John Esposito-İbrahim Kalın, İslamofobi, 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu, İnsan Yay., İstanbul 2015, s.62

¹³⁰ Şaban Ali Düzgün, “Modern Uygarlığın Çatışmacı Doğasını Besleyen Kökler”, Şaban Ali Düzgün, Çağdaş Dünyada Din ve Dindarlar, Lotus yay., Ankara 2014, s.182-183

İlhami Güler İslamofobinin düşünce temellerini analiz ettiği yazısında ontolojik özne ve ahlaki özne ayırımına dikkat çeker. Batı düşüncesi, kendi varlığını sürdürmek ve değerlerini hayata egemen kılma noktasında çatışmacı bir yaklaşım sergilemiştir. Batı'nın kendinden farklı olanı/ötekini algılamasında tarih boyu ciddi problemler olagelmıştır. “Barbar” nitelmesi, Haçlı Savaşları, anti-semitizm ve ırkçılık bunun göstergeleridir. Batı'nın düşünce yapısı düşman üzerinden kendini tanımlayan bir felsefi arka plan olarak inşa edilmiştir. Heidegger, Derrida gibi batılı düşünürler bunun sebebini Yunan felsefesindeki “**Ontolojik Özne**” nosyonuna dayandırır. Bu metafizik dünya görüşü, “öteki”ni kendi ile aynileştirmeden, onu “kendi”ye indirgmeden, dönüştürmeden anlayamaz. Bu bakış açısı bir güç felsefesi olarak daima öteki üzerinde şiddet doğurur. Varlığı daima ikili tarzda kurup; doğru-yanlış, doğu-batı.. gibi zıt kavramlarla, birini kendi ile özdeş, diğerini kendine indirgemeye veya yok etmeye çalışır. Ölüm, hiçliğe batışın kapısı olduğu için de kaygılıdır. Bu kaygı hayatı maksimum hazla yaşayamama korkusundan kaynaklanır. Çünkü başkası için sorumluluk taşımaz. Özgürlük anlayışı, “kendisi için insan” kavrayışına dayanır. Bu kaygı onu planlı kötülüklerin ve şiddetin içine iter.¹³¹ Güler İslam dininin ontolojik özne değil “**ahlaki özne**” kavramına dayandığını belirterek:

“ötekinin ap-ayrılığı, bam-başkalığı, öp-ötekiliği daha Tanrı'nın varlığını kabul ile başlar. Allah dillerin, dinlerin ve renklerin/milletlerin çoğul olmasını kendisi irade etmiştir. Müslümanlar insanlığın zulme uğramaması ile zorunlu olarak sorumludurlar. Dinlerine karışamazlar, dinde zorlama yoktur. Sadece doğru yola/hidayete güzel öğütle çağrıda bulunurlar. Ötekilerin, gayr-i müslimlerin ahiretlerinden asla sorumlu değildir. Allah'a kalmıştır. Müslümanların hakimiyetinde ötekiler/gayr-i müslimler temel insan haklarına haizdirler (zimmilik). Mazlumun dini sorulmaz, ancak zalimler Müslümanların düşmanlarıdır. Ana prensip zarar vermemek ve zarara uğramamaktır. Zulüm etmemek ve zulme uğramamak esastır. Tavratta “Göze-göz, dişe-diş” şeklinde “Adalet”, İncil’de merhamet/af-sevgi, Kur’an’da ise “Adalet” ve “Merhamet” esastır”.¹³²

Batı’da İslamofobi’nin dini ve teolojik kökleri Hz. İsa’nın sevgi ve merhamet dolu mesajından değil, pagan Roma’nın bir kopyası olan Kilise ve onu kuran canavardan geliyordu. Hıristiyanlığın/Kilisenin geriletilmesine rağmen akabinde yükselen ırkçılık/milliyetçilik ideolojisi aynı kültürün, uygarlığın genetiğidir. Uzun süre devam eden, din ve ırk savaşları sonucunda Batılı toplumlar, çıkarıcılığın altın ahlaki denge kuralında bir uzlaşıya vardılar: “Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma”. Bu ilkenin üzerine Avrupa’da insan hakları, hukuk devleti ve demokrasi mekanizmaları geliştirildi. Ancak bu yapılar ve devletlerin egemen eşitliği ilkesi “yakın tehlikenin” sözkonusu olduğu Avrupa/Batı ülkeleri için geçerlidir. Yani: “Ayağıma basma, ayağına basmayayım.” Ancak yakın tehlikenin olmadığı yerlerde ve zamanlarda, “Dış Politika” farklı tezahür edebilir ve bu ilke geçerli olmayabilir. Batı tarihinin çifte standartlar tarihi olması da buradan gelmektedir.¹³³

İslamofobiyle birlikte **oksidantalizmin** Batı’nın kendi temellerinden yükselen düşman bir damarın ifadesi olarak tarih içinde depreştiği görülür. Hitler, Mussolini, Mao ve Stalin gibi politik liderlerin Batı toplumuna düşmanlıklarından beslenen bir damar vardır. Batı şehirlerinin şeytani özellikleri üzerine kışkırtıcı yorumlar yapılmıştır. Sözelimi Hitler’in gözünde Berlin Alman ırkını bozmaya yönelik her türlü yozlaşmaya gömülmüş bir günah şehridir. Berlin’i gınahtan arındırırken, Paris’i bombalarken Hitlerin aynı motivasyonla

¹³¹ İlhami Güler, “Batıdaki Öteki Korkusunun Analizi ve İslam Dünyasında Direnişin Teröre Kaymasının Psikanalizi”, Osman Alacahan, Betül Duman, (ed.), *İslamofobi, Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*, Sivas: Kemal İbn-i Hümmam Vakfı Yayınları, 2012, s. 153-154.

¹³² İlhami Güler, *İslamofobi... a.g.e.*, s. 155

¹³³ İlhami Güler, *İslamofobi... a.g.e.*, s. 154

hareket ettiğine tanık olmak mümkündür. Yakın dönemde Norveç'te gerçekleştirilen Breivik katliamı aslında Batı'nın el altında tuttuğu diğer vahşi yüzünü bize göstermektedir.¹³⁴

Pew araştırma raporuna göre, Batılı ülkelerde suç oranlarında bir artış kaydedildiğinde, bu genellikle göçmenlerle, çoğunlukla da ülkede yaşayan Müslümanlarla ilişkilendirilmektedir. İslam ülkelerindeki şiddet olayları ve radikal örgütlerin terör eylemlerinin Batı'daki bu önyargılı bakışı güçlendirdiği ve kendilerini haklı olduklarına inandırdığı belirtiliyor. Dünya genelinde Müslüman nüfusun, diğer inançlara dair nüfusun iki katı hızla artması Batı'nın bu kaygılarını daha da arttırmaktadır. Yapılan araştırmaların, 2010 yılında 1.6 milyar olan Müslüman nüfusun, 2030 yılında 2.2 milyara çıkacağı yönündeki verilerin büyük bir endişeyle değerlendirildiği kaydediliyor.

Bu endişenin kaynağını İslamofobi gibi Batı'nın tarihinde saklı bulunan “**depopulasyon**” kavramı ile açıklamak mümkün. Bu kavramla, kendisini elit kabul eden bir kesim tarafından dünyada çok fazla insan yaşadığını ve popülasyonun ciddi biçimde kontrol altına alınması gerektiği ileri sürülmektedir. İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in eşi Prens Philip bu konuda ilginç ve bir o kadar ürkütücü açıklamalarıyla bilinir. Mesela, 25 ağustos 1997'de Amerikan almanağına verdiği demeçte “fazlalık olan popülasyonu itlaf etmeliyiz” derken, Deutsche Press Agentur'un Ağustos 1988'deki haberine göre de “Reenkarnasyon ile geri gelmem halinde popülasyon sorunu konusuna katkı için ölümcül bir virüs olarak dönmek isterim” diyor. Batı tarihinde ve günümüzde Philip'in yalnız olmadığını görmekteyiz. Depopülasyon ari ırk projesiyle Hitler Almanya'sında önemli oranda çingene, zihinsel özürlü, Yahudi ve eşcinsellerin katledilmesiyle sonuçlanmıştı. Bir başka çarpıcı örnek; “Seeds of Destruction” kitabında ‘William Engdahl’, Henry Kissinger’ın bir devlet politikası olarak 2000 senesine kadar dünya nüfusunun 500 milyon azaltılması ve yıllık ölüm oranının on milyondan yirmi milyona çıkması gerektiğini, bunun da Amerikan stratejik amaçları için çok önemli olduğunu söylediğini yazmaktadır. Batılı siyasal aktörlerin insanların yaşama hakkına kasteden politikalar üretmesi ve bu politikaların gizli veya açık uluslararası stratejilere dönüşmesi çok vahim bir durumdur. Bu bağlamda depopülasyon ve İslamofobi Batı'nın politik çıkarları için birbiriyle örtüşmektedir. Ancak temel problemin Batı'da yükselmekte olan Xenofobia, yani yabancı düşmanlığının gittikçe artması ve bunun altında İslamofobi'nin işlenmesidir. Özünde rasyonel-seküler düşüncenin kaos önermesine dönüşen kimlik tasavvuru, “ben” den başka herkes düşman olabilir, “öteki” ise yok edilmesi gereken ilkel bir objeye dönüşebilmektedir.

Levi Strauss, batılı tarihsel yaklaşımın kapitalizm öncesi “ilkel toplum” yorumunda ilkel toplumların yalnızca kendilerini insan olarak kabul ettiklerini, kendilerinden olmayanları insan olarak kabul etmediklerini belirtir. Bu bakış açısı, Avrupa ve Amerikan toplumlarının demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri anlayışında “ilkel toplumlarla” benzer özellikler taşıdıklarını ilişkilendirir. ABD'de çoğunlukla beyazların hak ve özgürlüğe layık oldukları, Avrupa'nın çıkarları kesiştiği sürece Avrupalı, kesişmediği anda Fransalı, İngiltereli, Almanyalı olmaları şaşırtıcı değildir.¹³⁵

11 Eylül olayları, bazı gayr-ı müslimleri, artan bir şekilde, İslam'ın demokrasi ve medeniyetle uyuşması mümkün olmayan bir din olduğu yönünde ikna etti. Diğer taraftan bazı Müslümanlarda Batı'nın İslam'ı hem bir din hem de kimlik olarak inkar ettikleri yönünde güçlü bir kanaat oluşturdu. Karşılıklı güvensizliği tetikleyen önyargıların artması kültürel ve coğrafi gettolaşma sürecine sebep oldu. Müslümanlar bütünüyle reddedilmese bile, ‘yabancı’,

¹³⁴ Mehmet Evkuran, “Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi”, Osman Alacahan, Betül Duman, (ed.), *İslamofobi, Kollektif Bir Korkunun Anatomisi*, Sivas: Kemal İbn-i Hümmam Vakfı Yayınları, 2012, s.204

¹³⁵ Oğuz Adanır, Occidentalisme, Doğu Batı, yıl 4, sayı, 14, Şubat-Mart-Nisan 2001, ss.97-102

'farklı' ve 'normal olmayan' vatandaşlar kategorisinde "Yeni Dünya Düzeninde" bir yerlere konumlandırılması gereken 'özel nüfus' olarak algılandırıldılar.¹³⁶

İskoçyalı medeniyet tarihçisi Yaqub Zaki'ye göre İslam'a düşmanca saldırıda bulunan yazarların pek çoğunun Müslüman ülkelerdeki İngiliz kolonilerindeki şehirlerde yaşıyor olması bir tesadüf değildir. Zaki, misyonerler ve seküler kimseler arasındaki benzeşme hesaplarının AIS (*Anti İslam Sendromu*) dediğimiz yapıyı ürettiğini ve Anti İslam Sendromun tarihte kalmadığını bugüne uyarlandığını belirtmektedir. Hıristiyan-İslam çatışmalarının yoğunluğuna bağlı olarak Sovyetlerin çöküşünün ardından farklı şekillerde anti İslam sendromları üretildi ve güçlendi.¹³⁷ Zaki, soğuk savaş döneminde Batı'nın partneri olan İslam'ın bir gecede müttefiklikten uzaklaştırılarak düşman ilan edildiğine dikkat çeker.

Modern Batı medeniyetinin entelektüel temelini oluşturan liberalizmin kökenlerinde sadece 'aydınlanma' yatmaz, "Manchester ekonomisi" ve "Darvinimiz"de yatar. Zaki, liberallerin İslam'a aşırı nefret beslemelerinin altında sorumluluk ve sınır gözetmeden özgürlüğü desteklemelerinin yattığını belirtir. İngiltere'de İşçi Partisi'nin, "Salman Rüşdi'nin İslam'a hakaret özgürlüğü" ile "Holokostu sorgulamanın suç sayılması" yasa tekliflerini ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu, İslam ve Batı'nın değerleri arasındaki apaçık farklılığı gösterir. "Yabani hayat" serbesttir, "medeniyet" yasaklanmıştır. İslam liberalizmle taban tabana zıttır. Çünkü İslam mutlak varoluşu kabul eder. Mutlak inançlara alternatif bir seçenek, anarşiye yol açan ahlaki göreceliliktir. İslam medeniyeti anarşiye karşıdır; buyurur, itaat eder, disiplinlidir ve eşitlikçidir. Devletin İslami ideali; Allah'ın Rıdvan'ı şerefini kazanmak için bireysel olarak takvanın en yüksek derecesine erişmesine imkan sağlar.¹³⁸

Zaki'nin analizinde liberalleri baştan çıkaran bir diğer husus, İslam'ın ölümlere ve Batı'nın dayattığı üstünlüklere meydan okumasıdır. Liberalleri öfkeye sürükleyen ve provakatif açıklamalara sebep olan bu durum tepkileri gittikçe kutuplaştırır. Batıların ruhunda korkuların yükselişi sözkonusudur. Korku İslamofobik söylem üzerinden üretilmektedir. Bu histeri aslında tarihsel bir soyaçekimi dışa vurmaktadır. Bu durum Viyana kapıları önünde yeniden atkuyruklarının dalgalanmasıyla, aksi şüphesiz bir korkunun derinliğini ve güvensizliğini ortaya çıkarır. Kuzey Afrika'nın ve Ortadoğu'nun sel gibi Avrupa'ya akan kalabalıklarının hayali tehlikesi bu korkuyu artırmaktadır.¹³⁹

Postmodern küresel dünyanın boşluğunu dolduracak manevi bir kültür¹⁴⁰, diğerkâm insan tipi ve barışa dayalı bir sistem ortaya konulmadığı müddetçe, küresel ilişkiler postmodern aktörler tarafından karşıtlıkların yeni biçimlerde üretildiği bir alan olmaya devam edecektir. İslamofobi tam da burada gizlidir. Batı uygarlığının yetiştirdiği insan tipinin devletin kimliğine, davranışlarına ve karar süreçlerine etkisi, islamofobik bir korkuyla birleştiğinde, içe kapanan, ötekinden nefret eden ve onu potansiyel düşman ilan eden hayali bir kimliğe bürünmektedir. Asla paylaşmayan bu derin zafiyet 11 Eylül sonrası başta Ortadoğu olmak üzere, yeryüzünü ve insanlığı kaosa sürüklemiştir.

Gelecekte dünyadaki milyonlarca insanın geçmişe kurban edilmediği, barış içerisinde yaşanabilir yeni bir dünyanın inşası için, uluslararası toplumlar olarak her zamankinden daha büyük bir sorumluluk bilinciyle hareket etme mecburiyeti vardır. Barışı yaşatmanın savaşın

¹³⁶ Şaban Ali Düzgün, "Terörün Din İstismarına Reddiye" a.g.e., s. 268

¹³⁷ Yaqub Zaki, "İslamofobi Politikası", Osman Alacahan, Betül Duman, (ed.), "İslamofobi, Kollektif Bir Korkunun Anatomisi", Sivas: Kemal İbn-i Hümmam Vakfı Yayınları, 2012, s.220,230-231

¹³⁸ Yaqub Zaki, İslamofobi Politikası... a.g.e., s.231-232

¹³⁹ Yaqub Zaki, İslamofobi Politikası... a.g.e., s.232

¹⁴⁰ Şahin Uçar, Tarih Felsefesi Meseleleri, Nehir Yay., İstanbul 1997, s.352

yıkımından çok daha kolay ve az maliyetli olduğu unutulmamalıdır. Uluslararası sistemi ahlaki özne olarak kabul eden ve adaletin etkin olduğu, devletleri anarşi bunalımından kurtaracak, insanlığın ortak mirasını, müşterek çıkarlarını ve kolektif faydaları önceleyen, uluslararası toplumların inanç, düşünsel, sosyal ve kültürel değerlerini sistemik düzeyde çoğulcu, adil normlarla koruyan hak eksenli bir uluslararası düzen arayışını sürdürme gerekliliği vardır. Bunun nasıl olacağını yanıtından ziyade bu arayışın eksikliğinin ne tür felaketler doğurabileceğini tarih bize göstermektedir. 11 Eylül sonrası postmodern bunalım bunun en güzel örneğidir.

KAYNAKÇA

- Adanır, Oğuz, “*Occidentalisme*”, **Doğu Batı**, yıl 4, sayı, 14, Şubat-Mart-Nisan 2001.
- Akgönenç, Oya, “*İslama Fobya İle Mücadele*” Osman Alacahan- Betül Duman (ed), **İslamofobi, Kollektif Bir Korkunun Anatomisi**, Ankara 2012.
- Aktay, Yasin, “*Postmodern Dünyada Din: Bir Anlatı mı, Tanrı’nın İntikamı mı?*”, **Din Sosyolojisi**, Der: Yasin Aktay-M. Emin Köktaş, Ankara 1998.
- Alp, Zeynep, “*Depopulasyon*”, **Eskiyeni**, 2009
- Arı Tayyar, **Uluslar arası İlişkiler ve Dış Politika**, Bursa 2013.
- Arı, Tayyar, “*Uluslar arası İlişkilerde Büyük Tartışmalar ve Post-Modern Teoriler*”, **Postmodern Uluslar arası İlişkiler Teorileri 2, Uluslar arası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar** Der. Tayyar Arı, Bursa 2014.
- Aydın, Mehmet S., **Niçin? Bir Zaman Diliminden Seçmeler**, İstanbul 2002.
- Barnett, Thomas P.M., *Pentagon’un Yeni Haritası –XXI. Yüzyılda Savaş ve Barış, “Küreselleşmenin Jeopolitiği ya da taraf olmayan bertaraf olur”* Yılmaz Tezkan, M. Murat Taşar, **Dünden Bugüne Jeopolitik Dünya ve Türkiye**, 2013.
- Baştürk, Levent, “*İslamofobi ve Avrupa’da İslam Algısı*” DÜBAM, <http://www.dunyabulteni.net/haberler/321092/islamofobi-dubamda-masaya-yatirildi> 2015.
- Bergen, Lütfü, **Medeniyet, Müslüman Toplumsallığın İnşası**, Ankara 2014.
- Bilge, Muhittin, “*Batı Medeniyetinin ontolojik Temeli ve Bir Meşruluk Retoriği Olarak Medeniyetler Çatışması*”, **Düşünen Siyaset**, sayı 23. Ankara 2007.
- Büyükakıncı, Erhan, “*Postmodern okumalar ve James Der Derian: Güvenlik, Diplomasi ve Savaş*”, **Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2, Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar** Der. Tayyar Arı, Bursa 2014.
- Çelenk, Nazmi, **Amerika’nın İslam’ı**, İstanbul 2006.
- Dağ, Ahmet, **Ölümcül Şiddet, Baudrillard’ın Düşüncesi**, İstanbul 2014.
- Dalby, Simon, **Geopolitics And Global Security, Culture, Identity, and the ‘Pogo’ Syndrome**, <http://english.360elib.com/datu/S/EM210585.pdf#page=308>,
- Demir, Ömer, **Bilim Felsefesi**, Ankara 1997.
- Devetak, Richard, “*Post-yapısalcılık*”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**”, İstanbul 2014.
- Düzgün, Şaban Ali “**Modern Uygarlığın Çatışmacı Doğasını Besleyen Kökler**”, Ankara 2014.
- Ertuğrul, Kürşat, “*Amerikan Yeni-Muhafazakarlığı ve Orta Doğu*”, **Düşünen Siyaset**, sayı 23, Ankara 2007.
- Esposito, John, - Kalın, İbrahim, **İslamofobi, 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu**, İstanbul 2015.
- Evkuran, Mehmet, “*Bir Kimlik Politikası Olarak İslamofobi*”, Osman Alacahan-Betül Duman (ed). **İslamofobi, Kollektif Bir Korkunun Anatomisi**, 2012.

- Foucault, Michel, **Özne ve İktidar**, İstanbul 2016.
- Foucault, Michel, **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, İstanbul 2016.
- Fukuyama, Francis, **Tarihin Sonu ve Son İnsan**, Profil yay., İstanbul 2015.
- Fuller, E. Graham, “*The Future of Political Islam*”, **Foreign Affairs**, March/April 2002
- Griffiths, Martin, Steven C. Roach, M. Scott Salamon, **Uluslararası İlişkilerde Temel Düşünürler ve Teoriler**, Nobel Yay., Ankara 2011.
- Griffiths, Martin, Terry O’Callaghan, Steven C. Roach, **Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar**, Çev: Cesran, Nobel Yay., Ankara 2013.
- Güler, İlhami, “*Batıdaki Öteki Korkusunun Analizi ve İslam Dünyasında Direnişin Teröre Kaymasının Psikanalizi*”, Osman Alacahan-Betül Duman, (ed.), **İslamofobi, Kolektif Bir Korkunun Anatomisi**, 2012.
- Güler, İlhami, **Direniş Teolojisi**, Ankara 2010.
- Halsell, Grace, **Forcing God’s Hand**, Crossroads International Publishing, Washington D.C 1999
- Halsell, Grace, **Prophecy And Politics, The Secret Alliance Between İsrail and the U.S. Christian Right**, Lawrence Hill Books, Chicago 1986,
<http://www.termbank.net/psychology/2689.html>,
- Huyssen, Andreas, “*Postmodern’in Haritasını Yapmak*”, **Modernite versus Postmodernite**, Der: Mehmet Küçük, Ankara 1993.
- İzzeti, Ebulfazl, **İslam’da Siyaset Teorisi**, İstanbul 2014.
- Jocelyne Cesari, “*Batı’da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında bir Mukayese*”, Esposito-Kalın, **İslamofobi 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu**, İstanbul 2015
- Kalın, İbrahim, “*İslamofobi ve Çok Kültürlülüğün Sınırları*”, **İslamofobi 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu**, John L. Esposito-İbrahim Kalın, İstanbul 2015.
- Kaplan, Yusuf “**TRT Diyanet, WHY-NEDEN Programı**”. 2015-2016.
- Karagülle Süleyman -Reşat Nuri Erol, **İslam Devlet-Dünya Düzeni II.**, İstanbul 1998.
- Kardaş, Tuncay, Ramazan Erdağ, “*Postyapısalcılık ve Uluslar arası İlişkiler*”, Der: Ramazan Gözen, “**Uluslararası İlişkiler Teorileri**”, İstanbul 2015.
- Karslı, Necmi, **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, cilt 13, sayı 1, 2013.
- Keyman, E. Fuat, “*Uluslararası İlişkilerde Kimlik Sorunu ve Demokratik Dünya Düzeni*”, **Uluslararası İlişkilerde Postmodern Analizler-1, Kimlik, Kültür Güvenlik ve Dış Politika**, Der: Tayyar Arı, Bursa 2012.
- Kolasi, Klevis, “*Uluslar arası İlişkilerde Postyapısalcılığın Katkıları ve Sınırları*”, **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Mehmet Şahin-Osman Şen (ed.), Ankara 2014.
- Linklater, Andrew, “*Uluslar arası İlişkiler Teorisinde Sonraki Soru Aşaması: Eleştirel ve Teorik bir Bakış Noktası*”, **Uluslar arası İlişkilerde Anahtar Metinler**, Haz. Esra Diri, İstanbul 2013.

- Ongur, Hakan Övünç, “*Post-Yapısalcılık*”, **Uluslararası İlişkilere Giriş**, Şaban Kardeş, Ali Balcı (ed.), İstanbul 2014.
- Özlük, Erdem, **Uluslararası İlişkilerde Devlet, Tanım Teori ve Devlet İstisnacılığı**, Konya 2014.
- Öztürk, Zerrin Ayşe, “*Uluslararası İlişkilerde Güvenliği Yeniden Düşünmek*”, **Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri 2**, Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar (Der. Tayyar Arı), Bursa 2014.
- PEW **Araştırma Raporu**, <http://www.frmtr.com/felsefe-psikoloji-sosyoloji/6003957-islamofobinin-temel-nedeni.html>,
- Polat, Necati, “*Postyapısalcı Yaklaşımlar*”, **Devlet, Sistem Kimlik Uluslararası İlişkilerde Temel Yaklaşımlar**, Der: Atila Eralp, İstanbul 2004.
- Schmitt, Carl, **Siyasi İlahiyat**, Ankara 2014.
- Schweitzer, Albert, **Medeniyet Felsefesi I**, İstanbul 2011.
- Şahin, Mehmet, **Din-Dış Politika İlişkisi ABD Örneği**, Barış Kitabevi, Ankara 2009.
- Şatana, Nil-Burak Bilgehan Özpek, “*ABD ve Türkiye’de Geçmişten Günümüze Güvenlik Çalışmaları*”, **Ortadoğu Etütleri Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi**, ORSAM, cilt-1, Sayı-2, 2010.
- Tarhan, Nevzat, “*Şiddetin Psikososyopolitik Boyutu*”, Bünyamin Erul (ed.), **Şiddet Karşısında İslam**, İstanbul 2014.
- Tarhan, Nevzat, **Psikolojik Savaş Gri Propaganda**, İstanbul 2014
- Taylor, Charles, “**Benliğin Kaynakları, Modern Kimliğin İnşası**”, Küre Yay., İstanbul 2012.
- Temizkan, Abdullah, “*Kültür ve Kimlik Meselelerine Tarihsel Bir Yaklaşım*”, **Düşünen Siyaset**, sayı 23, Ankara 2007.
- Türel, Celal, “*Şiddetin Neliği ve Kavramsal Çerçevesi*”, Bünyamin Erul (ed.), **Şiddet Karşısında İslam**, İstanbul 2014.
- Uçar, Şahin, **Tarih Felsefesi Meseleleri**, Nehir Yay., İstanbul 1997.
- Viotti, Paul, R. Mark V. Kauppi, **Uluslararası İlişkiler ve Dünya Siyaseti**, Ankara 2014.
- Yaqup, Zaki, “*İslamofobi Politikası*”, Osman Alacahan, Betül Duman, (ed.), **İslamofobi, Kolektif Bir Korkunun Anatomisi**, Ankara 2012
- Yavuz, Hilmi, *İslam’ı Bilmek*, **Zaman**, 12 Ağustos 1997.
- Zebiri, Kate, “*Çağdaş İngiliz İslamofobisinde Oryantalist Temalar*”, Esposito-Kalın, **İslamofobi 21. Yüzyılda Çoğulculuk Sorunu**, İstanbul 2015